

НОВА ИСКРА

☞ пролећа

— МИЛОШ П. ЂИРКОВИЋ —

(6)

X.

Д а гано као свечани гост у тешкој, белој одећи беше и Ђожић испраћен. Весели узвици деце из суседства, пуцњи из њихових дрвених пиштола, граја и веселост ишчезнуше једно за другим; село беше опет добило свој мирни успавани изглед. Само што се по ниским крововима из дана у дан гомилао све дебљи снег, а по простим стрехама хватао грдни слој хладнога леда. Зима беше оштра и опака. Од Богојављења учесташе сувообразице. Несносна студен допирала је до саме сржи и свако се задовољаше да остане у мрачној соби покрај високе земљане пећи, мирно, не макнувши корака од ње. Доба када је по готову цело село као у неком полусну, мирно, без живота, и само што се по ниским колутима сивог дима може приметити, да време и живот иду још својим обичним, старим током. —

Марта беше са Цалом заједно. Тога јутра снег беше отпочео поново падати и време у неколико благоуло. Бар се није могао приметити онај студени ваздух, који и само дисање хоће да просече.

„Бој се, детету није нешто добро!“ рече Цала и погледа уплашеним очима у Марту која сеђаше покрај колевке. „Кашаљ је све јачи, а и сан као да му се отео. Целе ноћи да сам тренула.“

„Немаш се чега бојати“, одврати Марта. „Лак назеб само и ништа више. Није ни чудо! Оваква хладноћа, да те Бог сачува!“

Она се поново наже над детиње груди, повијене у вунени завој и ослушну.

„Ваш ништа да се чује. Све мирно као и обично. Ево, можеш се и сама уверити“ — додаде затим окренувши се Цали.

Она се такође наже над колевку и ухо прислони на слабачке груди. Никакав шум.

„Збиља“ —

Њено се лице опет разведри. Можда се варала. Дете бејаше мирно; истина, у неколико пута, после дужих пауза, могло се приметити слабо кашљање, али — своју храну узимало је као и обично, а и на сан се није могла потужити.

Оне опет седоше једна поред друге. Марта прихвати преслицу, а Цала се наже над вез који рађаше за стару учитељку.

„Чика није код куће?“ упита Цала.

„Није. Отишао је јутрос са Мићом у браник. Дрва на измаку. Добро те време јутрос мало благу, иначе.... — Ах јест, Мика рече да те унјам, је ли код тебе све као што треба.“

„Сламе има још доста, а и дрва ће трајати дуго.“

„Тако. — Шта сам ти оно хтела роћи?... Го-споде, како старост заборавља!... Чини ми се, чим човек не може више сам да се послуша — онда је свршено са њим.“ Она се насмеја. Цала не подиже главе са веза.

„Ни у младости није покатак боље.“

„Ах јест... ти за цело још ниси чула за ону Вујичину?“

„Вујице Сарића?“

„Јест! И хоће бити и неће бити, па најзад опет како је она хтела. Чапкун девојка!... Ономад ме он сам

Јоџа Савић

главни редитељ Минхенског Краљ. Позоришта

срете. „Шта ћу, вели, пријо! Нека га, нека иде, кад је њему воља. Само да не дође после опет на моја леђа... А ако је њему добро, за цело ни мени неће шкодити“...

„Перићи нису баш тако рђави?“

„То и не кажем. Али танки су, и сувише танки. Знаш да целога лета аргатују у Паланци... Па... нама је све право...“

„Пони добро дошло!...“

„Још одавно речено: попово — готово!... А ове зиме још понајбоље. Од како сам се удала, оvolико сватова не памтим. Како младеж брзо стиже!...“

Дете се заплака. Цала га прихвати и отпоче дојити. После неког времена оно поврати узету храну. Цала уплашено погледа у Марту.

„Видиш?“ —

„Ах, не бој се, не бој!... То тако мора ићи. Где је живота, ту и болести мора бити. Назебло је, за цело!... Морамо викнути Станију Милошеву... Она зна добро такве ствари. Може му пребајати, а није рђаво и да угљевље баца.“

Оно плакаше све јаче, бацајући се својим ситним рукама. Цала га отпоче нихати. Најзад се умири, и ова га спусти поново у колевку.

Врата се отворише. Мали Грга, унук Мартин, завејан снегом и румен у лицу утрча унутра.

„Дошло дека из гаја!“ —

Марта се диже. „Као што ти кажем, немој се плашити. То је обичај у деце. Проћи ће то већ. Ево, видиш овога,“ — оми руком показа на унука — „шта нам је тај мука задао! Па опет хвала Господу!... После подне ја ћу опет доћи.“ —

Пред вече она се опет упути Цали. Дете је лежало у њеним рукама, мало блеђе него иначе: дисало је мирно и ништа рђаво није се могло приметити.

Она погледа у Цалу питајући.

„До сад је спавао!“

„Али то још ништа не значи.“

„То је истина, али он до сад никад није толико спавао.“

„Ех данако! Топла соба, па се дете распавало!...“

Она га поче посматрати. Његове мале црне очи биле су тамне и као без живота. Усне су се непрестано кретале. Млеко, које пре тога беше посисало, поново поврати.

„На, њему истина није добро!“

„Рекох ли ја?“

„Је ли бар кашљао?“

Као одговор на то чу се дечји слаб кашаљ.

„Чујеш ли?“

Кашаљ трајаше само неколико тренутака. Био је слаб и никакав шум унутрашњих органа није се могао приметити.

Оне заћуташе. Марта се окрете прозору и кроз мутна окна посматраше снег који је у крупним нахуљцима још падао. Цала њаше тамо амо по соби, држећи дете у рукама, са неисказаним страхом на срцу.

„Да зовнемо Станију?“

Марта изиде у двориште и викну гласно. После неколико тренутака Грга дотрча. Она га посла за врачару.

Беше се већ сирачило. На пољу се белио дебео снежни покров; гране се повиле и дремљу под тешким теретом. А снег не престајаше падати. Цала упали лампу. Бледа светлост расплину се у великој, пространој соби. Пећ се беше јако загрејала и у целом простору осећаше се несвесна топлота, помештана са запаром и нечистим ваздухом.

„Због њега,“ одговори Цала на Марино питање.

Најзад дође и ова, врачара. Стара, мршава, погнутих леђа и опалог, жутог лика. У руци држаше корен од неке траве. Приступивши детету ближе и посматрајући га дуже времена, она рече полугласно и не окрећући се Цали:

„Уроци!“

Цала је погледа питајући. Као да не могаше одмах појмити о чему је реч.

„Јест, јест!... Има злих очију... Знам ја то одавна. Деца од тога постану као сенка.“

Она затражи воде и неколико угљена. Цала принесе. Па се онда саже и поче бацати угљен по угљен у суд са водом. Лак шум чуо се у суду. А она наднесе руку над очи и онда поче посматрати, како угљевље јури по води, шапућући нејасне, загонетне речи. Онда затражи белег детињи. Цала одвоји један комадић од његове кошулице. Мирно и достојанствено сави у сасвим мало клупче и баца такође у суд, у ком се због своје тежине изгуби на дну.

„Кажем ли ја?“ отпоче врачара. — „Ево, увери се и сама.“ Цала се наже над суд. Мушке очи, не може друкчије бити!... Ха, хм, пази и други пут не показуј дете свакоме. Има рђавих часова!... Довољно је само и један поглед и онда, ето оно што не ваља.“

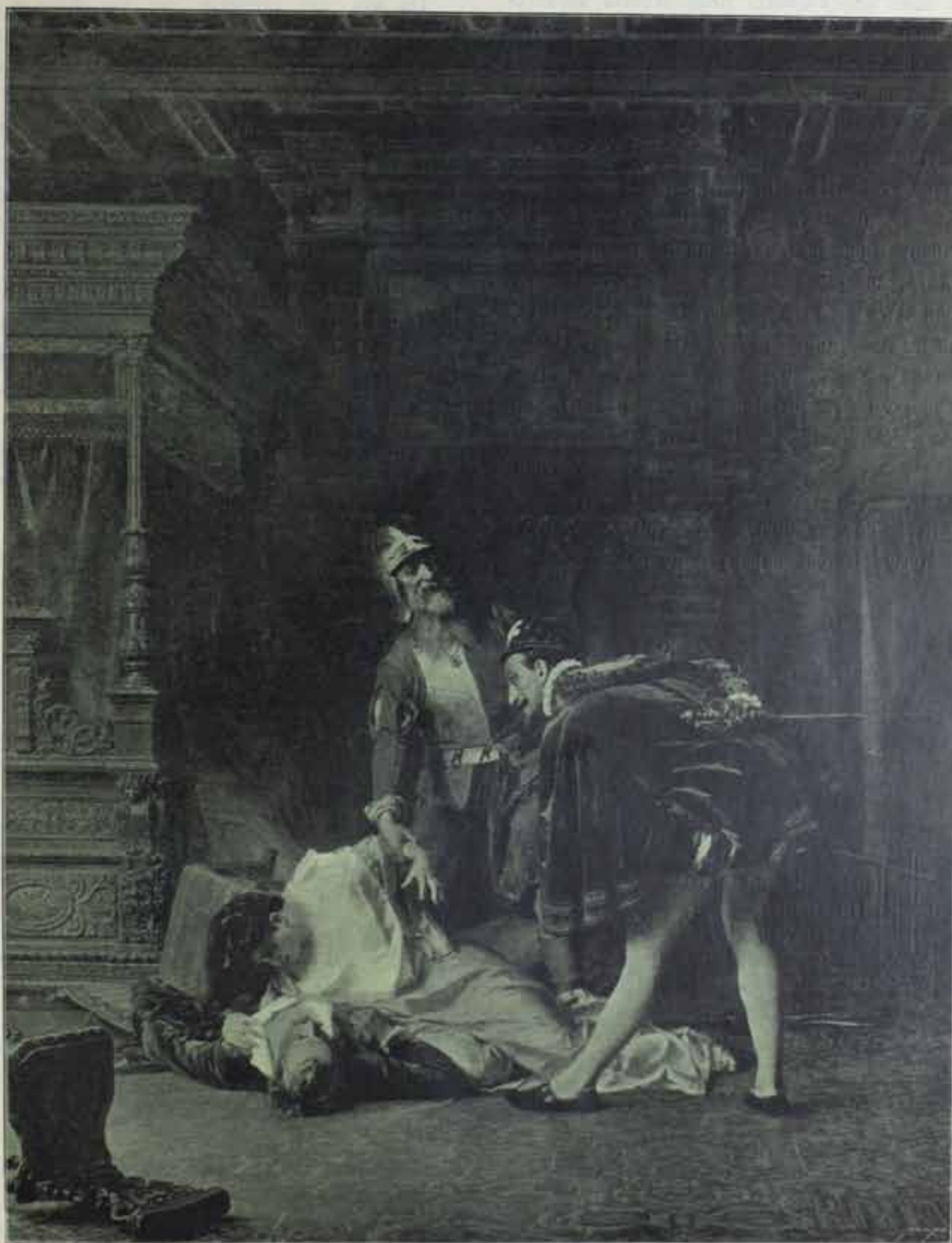
Дете је лежало, мирно, бледо, са отвореним тамним очима. Марта, која је за све то време ћутала, усуди се да примети, како Цали ретко когод долази. — Да нису нешто пробади?

„Хм, хм!... Ко зна? Овде се лепо види да су уроци; не тоне белег забадава.“ А најзад, ако она тако мисли, пој није тешко и да од пробади пребаје. И она дохвати киту босиљка и руком поче прелазити преко детињег тела, нејасно изговарајући непознате, неразговетне речи.

„Овим да га запојиш!...“ рече и руком показа на воду у суду, спутивши у исто доба и киту босиљка унутра. „Сутра као да си руком све однео.“

Она се диже и опрости. Цала је испрати по обичају до баштених врата. Марта се понуди да преко ноћи код ње остане. —

Вече прође, а за њим и ноћ. Исто тако и сутра дан до подне. На малом болеснику није се могло ништа необично приметити. Он је спавао дуго, мирно и без трзања. Марта беше отишла до куће, а Цала се занимаше послом у кући.

Гуно

ВАРТОЛОМЕЈСКА НОЋ

Пред вече дотрча снаха Мартина, која се после подне нађе око Цале. Марта је погледа са зебњом у срцу, по готову у напред знајући, шта ће јој она рећи.

„Са њим иде врло рђаво! Цала те опет зове.“

Она пође. Трчећи уђе унутра.

„О дадо, он умире!“ узвикну Цала очајно, сва обливена сузама. — „Погледај га само, погледај!“

Марта се наже над колевку. Беше настала неочекивана, невадна промена, која се није дала одмах објаснити, али њене последице беху ужасне. Мало, бледо лице као да беше превучено неком нарочитом, пенељаво-сивом бојом; танке уснице беху помодреле, док су очи изгледале потпуно мутне и угашене.

Испрекидано стаде Цала причати:

„Још мало пре било му је тако добро. Кашљао је, истина, али храну беше узео као обично. Станку бејаш оставила код њега, док сам сама пословала по пољу. Мислила сам, затећи ћу га у спавању као што је и остао... И сад ето, види како изгледа. Пини само: хладан као лед!“ —

Марта додирну чело и лице, отвори кошуљу на грудима и опет прислони ухо на груди. Ништа да се примети, само што је тело било по готову хладно. Цала стајаше покрај ње, мирно, непомично, са сузама на лицу, са страхом у души.

„Јест, за цело... као да му је хладно тело... Али — плакати не помаже ништа... Стрп се — буди присебна!... Може још све окренути на боље...“

„Ах, Господе, Господе велики!... Он умире, а ја?!“ — Она отпоче гласно да запева. Марта покуша да је поново умири, али без успеха. Она се ударише у груди, чупаше своје косе, трчећи по соби и тамо и амо, дивље, бесно. А јаук њен и јецање дубоко се простираше у пространом миру, који постепено наилазаше са нагом мркле вечери. —

На њен јаук дотрчаше још неке жене из суседства. Прии пут од како се Цала вратила. Лагано, стидећи се, са неком зебњом, по готову страхом. И док су дотле тајом обилазиле око њене куће, сад стајаху све ту, готове да помогну и делом и речима. Само је сирт и њена страшна појава у стању учинити, да се строгост и оштрина у животу заборави, да се опет осети сенка милосрђа према ономе, чији живот не знађаше дотле ништа друго осим муке и страдања.

А Цала стајаше и сама ту, нема, по готову без свести, не јаучући више гласно, са тешким сузама.

Дубоко у ноћ дете не живљаше више. Мало лице изгледало је као олово; носић заоштрен; уснице са затворено модром бојом; очи затворене и капци такође модри; руке и ноге хладне и укочене, а све тело мртво, хладно, не крећући више својих ситних удова и не радујући се матери својој...

(НАСТАВЉЕ СЕ)

Мати, мати!

Пролеће је опет стигло,
По твом гробу трава ниче;
А славујак с тужне ине
Своју чежњу опет кличе.
Ох, да ли га и ти чујеш
Како чезне, како пати,
Мати, мати!...

Око твог се крста није,
Твој рукосад, твоје цвеће;
Твоје слатко име грли,
Ал' те, авај, не покреће!
Ја га гледам, сузе лијем,
Ја га гледам како пати,
Мати, мати!...

Јес' ли и ја сам твоје цвеће,
Твоја радост, твоје миље?
За то сада и ја немем —
Чемерика и босиље!
Ох, да ти је само знати
Како моје срце пати,
Мати, мати!

Београд

Даница Б. Илићева

= Велика срећа =

— ДОМАЋА СЛИКА —

таквом расположењу човек би најволео да поспе самог себе камфором, па увијен у какво платно да легне у сандук који би остао ту годину, две, три, вечито.

Чисто помислимо као да живот хоће да стане; да стане и да се скамени у једној пози веома неугодној. Нити очекујемо добро, нити се надамо злу. Дође нам просто да пожелимо да нас дочена куга или тако што, само да тек доживимо што.

Али кад нема ни куге ни рата, ни земљотреса ни пожара, а ми, да нам је од некуд, да за часак само дође у посету — велика срећа. Зашкрипе ли врата, зазвони ли звонце, зазврје ли или застану кола пред капијом, срце нам закуца живље и ми у себи помислимо:

— Ево је... дошла је и сад ће ући... наша срећа...!

Али у место ње улази писмоноша и доноси вам ако не какав неисплаћен рачун, а оно зацело какав — књижевни оглас; из кола, која су пред кућом застала, испадне лекар за богатог комшију који вам није ништа род, а на врата улази слуга и јавља вам, да у шупи имају само још две цепенце и једна корпа ђумура.

Пада ли случајно киша, то знаш да ће сипати целе недеље, а пече ли сунце, то изгубиш веру, да ће са неба ма кад капља канути.

По ваздуху лете облаци прашине, улична слама и папир, као да се свет претворио у сметлиште. Нестриљив станеш код презора и видиш све неке кљасте и богаље у руву нечистом и извешталом. Отвориш ли га, то ће ти зацело сапунска воња из какве перионице или арома на подварак из суседне кујне ударити у нос. —

Станеш ли пред огледало, опазићеш једну седу длаку више; а обзреш ли се око себе, видећеш да су сви у кући добили жутицу и да је слушкиња твоја око отеченог образа завезала мараму.

У оваквом очајничком положају многа жена почне да претура по фијокама, кутијама и шатудлама. Она би да нађе што ново — у својој старудији. И Јела је тако радила.

С једне у другу нежну ручицу претурала је везове, панталике, парчад свиле и друге сјајне и нежне тричарије. То су биле одиста меке, лепе и fine крпе, у стању да у ти пробуде успомену на салоне осветљене чаробном светлошћу, на музику, игру, људске гласове и лаки кикот, али у Јеле је све то изазивало само — грдну пустош.

— Та крпе ове нису ништа више но детињасто подражавање вештачких изума, помисли она. Од бледог тона

ренесанса направљен је воден; оно што треба да представља грациозни рококо само је детињасто шарабатање; оно што треба да изгледа као пожутели вез, више је прљава крпа, а оно што треба да буде злато, сјаји се као — лим.

Исту такву слабост одаје и намештај. Један је „ампир“ из — главне чаршије; а контрафе прадедовске само се ишчуђавају једна другој на зидовима оивиченим позлаћеним трацима.

Пусто је, пусто и лажно све. Јела баци кутије у фијоку и седе за мали махагонски сто.

Књиге је не маме. Та шта има у њима! Име неких мисли које су писца занимале само један часак, а којих се после сам одрицао. Покаткад воли да слуша приче,

СРПСКА ПРТАЧКА И СЛИКАРСКА ШКОЛА У БЕОГРАДУ

које понеки изабраник божји проживи. Али данас јој све то изгледа несхватљиво, магловито, ништавно. Омиљени јој песници сада задају страх и чисто је изгубила вољу да прати борбу између нежних душа и бруталног безумља судбине.

Мали свакодневни бојеви више је занимају. И зато претура стару преписку по фијокама и кожним корпама свилом постављеним. Писма су истина писана разном руком, али као да их је све један човек писао. Писана су у бољим круговима друштвеним и зато јављају једно исто и на исти начин. Из крајног запада Јевропе долазе исте вести као и од конзулке у Кајиру и сунруге саветника посланства у Буенос-Ајресу. Има ту свачега: извештаја о тенису, тркама, о веридбама, којима се свако ишчуђава, и о флертовима којима се не чуди нико; овде онде искрпе, у алузији, сопствено интересовање за кога аташеа или коњичког официра — ове неуморне пријатеље љубавног спорта. Има ту и ситних авантура и болова и ра-

цости, и још много чега, али све то не може да задре дубље у „teint“.

Једна је рука, шта више красним рукописом, и неке страсне речи исписала. Има ту нешто о очајању, о проиграном животу... Али јунакиња те трагедије истом руком, на неколико недеља доцније, описује један величанствен костимни бал и божанствен излет на јахти из Нице у Марсељ.

И одиста, док месец само прође три мене, ми већ не знамо да ли смо при пуној месечини призивали смрт или тонули у највећем блаженству. Време јури и ми остајемо увек на истом месту, и да није наших образа, на којима се виде статистички подаци прошлости, ми бисмо готово дошли у искушење да кажемо, да је све што смо искусили и проживели, само сан.

Као да један осмех пређе преко строгих црта Јелиних. —

У руци јој беше писмо. Од једне старе лудице. Да човек чисто не поверује у оно што ту пише.

„Ви не можете помислити, како сам срећна и блажена, драга госпођо. Сад знам добро да живим и за кога живим. И то после толико дугог и мучног чекања; после страшне стрешње и бриге од неколико година. Ја нисам знала да ли ћу га опет видети; да ли ћу га опет загрлити, гледати га и неговати као мало дете, јер је он био и остаје немоћан као дете. Сад је опет код мене. Вратио се из ужасног завода, Боже, опрости ми грех! Они ми га, истина, нису излечили, али су ми га ипак вратили у стању у коме ће још дуго, дуго, на моју срећу живети.“

„Десна рука остаће му узета. Модерна наука, на жалост, ту је слабо помогла. За мога сиротог и доброг Максима сувише је доцкан откривена лековита моћ електрицитета и хипнозе, али је ипак много постигнуто. Он може да ме разуме кад му полако и јасно говорим; може левом руком чак и своје име да напише; а кад га у неговим колицима на сунце изведем, он се смеши сав блажен. То је срећа, велика срећа, драга госпођо, и ја захваљујем Богу и дан и ноћ, што ми је сина вратио.“ —

Јела, која се испрва сменила, баца преда се написан лист и гледала је дуго замишљена на њ.

Она није никад замишљала себи срећу у оваквом облику.

„Зар да један исушени идијот у једној жени разбуди срећу!... Зар да у једном осмејку његову, мати нађе блаженство земаљско!...“

Чудновато! Она у то не би никад веровала. Срећа је нешто богато, нешто сјајно, нешто што блешти, што шуми као водопад, или се сјаји и лелуја као златно класје јужно, кроз које шева пролеће...

Та она сама била је здрава, млада и пуна живота; имала је свачега и свега и могла је драгим камењем окитити вити врат. Зашто да она никад не осети блаженство или срећу?.. Зашто да се на њу вечно кези лаж бескорисног живота?!

Бескористан живот! Та мисао одјекивала је у замореној души ове младе жене. С дана на дан, морала је да саставља понеки мали програм само да не би погинула од досаде. Мало тоалета, мало преписке; један поглед на кујну, шетња, посета, посета људима и од људи, који су јој потпуно равнодушни, с којима је говорила зато, што човек у друштву не сме да буде нем и... што тако време пролази. После, ето и мужа кући. Њен муж!.. Како је то смешно — њен муж!.. Она је готово заборавила да има мужа. Његова јој појава изгледа чисто постидна у њеној кући.

Оно, понеки пут јој је баш пријатно кад може рећи, да је удата. Јер моћи рећи: мој муж, за жену већ значи имати некакав друштвени положај. А њен муж има баш познато и поштовано име. Зашто? Кажу да је стручњак у своме послу. Али шта она има од свега тога? Шта она зна и мари за етнографију! Можда је он стручњак у својој струци, али њену струку — он не разуме. Њена је струка лепота, за коју опет он слабо мари. —

Она, истина, не осећа увек да је он баш узнемирава, али често, кад он оде, њој лакне мало. Он има неке чудне навике. Непрестано чупа бркове и за чудо што не уме да држи виљушку како треба; то је дира, једи... Кад говори, он говори о стварима, које је ништа, ама баш ништа не занимају. Понекипут је својим одговором баш наједи тако, да хоће из коже да искочи. А много штошта, што њу истински занима, он сматра само као фиволну игру. — Па после, како се само у вече свлачи! То је просто страшно! Ни трага од какве грације. Боже мој, међер смо ми жене ипак нека виша створења! Чак и онда кад смо саме и неопажене, са нама је и код нас тежња и осећај за лепим. Ми никад, у интимним кретањима својим, не можемо бити тако баналне као човек. Гроза ме хвата кад видим како он запушта све оно, што сачињава спољни живот и свет...

...Па воли ли она свога мужа или не?.. Јела ставља себи ово питање први пут, и чуди се просто, како то да га за толико година себи није ставила.

— Зар ја не волим свога мужа? пита се она поново. —

Кад би он умро? Она би пала у очајање и до последњег часа живота свог носила би црнину. Доцније, можда, понела би уз њу и бело, јер јој то лепо стоји... Али како је сада могла доћи на ту мисао?..

Она би сад баш збиљски хтела да зна, да ли воли свога мужа или не... Али како га може волети, кад га управо и не познаје.

Њој никад није пало на памет — да позна свога мужа. Он зацело мора живети неким унутрашњим, душевним животом као и она. И он зацело жели и чезне за неком вишом срећом као и она. Да није и он несрећан?..

Кажу да је он учен. Свет говори о њему као о неком ауторитету. Убрајају га, шта више, у бесмртнике. Али лако је то свету, који бесмртника није видео у научама. Да није то можда ситница према његовим великим и бесмртним делима?.. А има жена које и идиоте обожавају!..

Њен муж није бољестан. Он је научен и познат и признат таленат... Није богаљ, није наказа...

— Ја се морам старати да познам овог човека! и устајући од писаћег стола и приступајући прозору са тим мислима, она је била нестриљива да дочека свога мужа.

Кад научник уђе, Јела му са добродушним осмејком изађе у сусрет. Он то, истини, није опазио, али је осетио да му се нешто пријатно дешава.

— Ја бих као рекао, Јело — поче он — као да пролеће хоће да гране. Земља се нешто узрујала — као после дугог сна.

можда у овом часу поред наших прозора пролеће читаво поље ђурђевка...

Јела погледа свога мужа зачуђено. То јој звони као појезија. Па како он само уме љунко да се смеши. Зуби му се сјаје и он изгледа још млад. Али веселих зракова из изразних очију његових брзо нестаје...

Она би радо хтела да га запита: „Зашто си тужан?“

Али није било потребе да га пита, јер је врло добро чула један унутарњи глас који јој је говорио: Муж ти је жалостан, јер је усамљен. Зар не би хтела да му правиш друштво?...

Ф. Руђо

Козаци

— Дува ветар ужасан и грозан! одговара му она навикнута да му увек приговара.

— Није, дете, вели јој муж: то ти се само чини тако. Ко природу посматра из близа, видеће у овој узрујаности тежњу њену, да се отме од зиме која је кочи, и сна који је успавао... Овај јужњак сад развејава семе и

И читава поворка осећаја поче се ројити из њена малог себичног срца.

Изгледало јој је, као да је пред њом одједном процвело читаво поље мирисног цвећа и да треба само руку да пружи и да га бере.

Јела Давичо.

ада сутон слази са висина плави',
Кад последњи сјајни зрачак затрепери,
Кад исплива месец, у тихој нечери,
Твоја мила слика преда мном се јави:
Ја на тебе мислим... И у ноћ, дубоко,
Занесу ме лепи, али лажни снови;
Моја душа, тада, у радости плови:
Упијам у тебе, срећан, своје око...
И ја тебе видим увек, увек исту:
Сјајним плаштом јаве сан се заогрне, —
С тужном чежњом гледам твоје очи црне,
Очи што одају душу нежну, чисту.

Дивни, лажни снови, зар бежите веће?
О, чекните мало, та ја много страдам...
Ја се у вас уздам, ја се у вас надам:
Ви сте само извор моје тужне среће.

Ја и сада срећан поред песме бинам...
А кад јана дође, знам, опет ћу страдат',
У страдању томе срећи ћу се надат' —
Чекајући сутон да о теби снивам.

Вел. Ј. Ралић.

АЛКЕСТА

Античка драма у три чина, са прологом, по Еврипиду прерадио Ж. Риволе

ЛИЦА:

Аполон
Танатос
Краљ Адметос
Алкеста, његова жена
Еумелос, њихов син
Њихова кћи
Ферео, Адметосов отац
Хераклео
Први коровођ
Други коровођ

Први аел
Други аел
Канефора
Гласник
Једна мајка са дететом
Један сиромашак
Први слуга
Други слуга
Служавка

Пролог

Аполон (сам).

Адметосов дворче, у божанству своме
Некад стада чувах у околу твојем.
Та срамота беше дар Зевсова чина,
Кад ми варвар уби Асклепија сина.
Да осветим дете, за гнев да ми чују
Ја циклопе побих што му муње кују!
Зевс, отац божански, увређен се трже
И с Олимпа светлог збаци ме и сврже.
И ко Бог под казном, охол с тога јада,
Да сачувам живот, газди чувах стада,
Говеда и овце, крзно неизмерно. —
Његов дом до данас штитио сам верно.
Несрећни Адметос правичношћу сија,
Па га за то волим, јер сам такав и ја.
Смрт га обележи сред младости жарке,
Ал' га спасох лажућ' судбину и пәрке.
Говорах о њему богињама мрачним
Што владају Стиксом, сенкама безрачним.
Израдих да бедни у Хадес не дође,
Ако други у смрт место њега пође.

Ал' ни његов отац ком се живот гаси,
Ни његова мајка (већ јој седе власи),
Нити ико хтеде да замени њега
(Старци мисле да су трајнији од свега!)
Само је Алкеста, дража му од свега,
Обећала живот жртвоват' за њега.
Самртнички слабу сад Адметос води
Заступницу своју, и са њоме ходи
По њемој дворани. Већ јој тамне очи. —
Ал' треба да идем, јер смрт када рочи,
За Богове није на том месту бити.
О сироти доме!

(Са лна позорнице улази Танатос)

Већ овамо хити
Бог ледене смрти, Танатос ругоба.
Ужасни љубавник у речено доба
Долази да љубу од мужа одведе!

II ПОЈАВА

Аполон и Танатос

Танатос

Ти си, Фоибосе? А шта овде хтеде?
Кога чекаш?

Аполон

Ону што се с душом бори.

Танатос

И увек ми сметаш! Шта ћеш овде? Збори!
Што лук собом носиш и те стреле хучне?

Аполон

Ти знаш, Бог сам лұка и тетиве звучне!
Па носим га да ме поштују и знају.

Танатос

Добро! Ал' објасни: откуд овом крају?
Зар ти је до спаса нове жртве стало?
Адметоса узео, — па зар ти је мало?

Аполон

Проклети, шта рече? Ко дугује теби?

Танатос

Адметос још живи!

Аполон

Алкеста ће теби.
Иди... Жртва чека... И двор овај зграни!

Танатос

Склони ми се с пута!
(пође ка двору)

Алкеста!

Аполон

О, стани!
Немилосна смрти, не удри тѹ главу!

Танатос

(зове)

Алкеста!

Аполон

Ах, милост! Зар њу, срећу праву?
Кад већ имаш вечност, зар ти тренут смета?

Танатос

Алкеста!

Аполон

Та њојзи — тек је дваест лета!
Краљица је била, а бедним уздање!

Танатос

Не!

Аполон

Још је у цвету, још није за брање.
Нек дочека старост ко и мајке друге,
И године нек је обремене дуге.
Кћи јој је у колевци нек без мајке није;
А златне јој власи кад седина свије,
Кад јој руке слабе престану да прѣду,
Ти јој мучној дођи и доврши беду:
Уморне јој очи вечно склопи тада,
Само, црна смрти, само немој сада!
Зар није све твоје? — Па што онда не би...

Танатос

Нећу, Сагитере, не, у пркос теби!
Још данас ће земљи да ту жену даду,
Јер је хоћу тако и срећну и младу!
Младе жртве волим, јер је жалост већа!
Погреба ће њена многи да се сећа.
Двором ће се тужан плач и вапај вити;
Незнан, скривен сенком — ту ћу и ја бити.
Мом божанском срцу сва ће радост доћи.
(пење се уза стенице)

Алкеста! Алкеста! Време ти је поћи.
Сврнуј срећу, живот и радости своје!

Аполон

Пази се и чувај од освете моје!

Танатос

Ти владаш на земљи, а ми под њом доле.
Ви нам све узесте, величине холе.
Ми живимо само од остатка вања:
Спроводи мртвачки сва су радост наша.
Вама се у славу дим тамњански вије,
Нас доле под земљом вечна тама крије.
Нек вам хекатомбе и на даље стоје,
Олтари су ваши, ал' је гробље — моје.

Аполон

Мој поглед што вео с будућности диже,
Види да Алкести већ спасилац стиже!

(из даљине чује се грмљавина)

Преко трачких брда већ се ено јавља
Јунак силне расе, поноса и здравља.
И морија твоја, што род људски бије,
У његовој руци, веруј, ништа није.
Ко гром грме кола, — ко ће пред њих смети?
Преплашени ор'о кликућ' небу лети;
Хидра се повлачи, кентаври се журе
И у дивљем бегству у лугове јуре.
Страшно привиђење познали су сада:
Буздован гигантски што невиден пада,
Смех звонки, јуначки што се гором вије
Оног што се шаље с монструмима бије,
Што у косе своје, да те хвата страва,
Меша грдну гриву немејскога лава.

Танатос

А што ће он овде?

Аполон

Сад ћеш и то знати!

Танатос

И моли и прѣти — на пут не ћеш стати!
И последњом велим: одмах ми се склони!

Аполон

Хајд прођи! Ал' моје стрпљење не гони.
Глунак не попусти, али тешко њему!

III ПОЈАВА

Танатос, једна служавка

Танатос

(куца у врата)

Отвор'те!

Служавка

(изнутра)

Ко луна?

Танатос

Ја!

Служавка

(отвори врата)

Ко си?

Танатос

Смрт свему!

(уђе)

ЗАСТОР

ПРВИ ЧИН
ПРВА ПОЈАВА

Кор подељен у два полукора.

Први полукор

Само пустој кући такав мир је плата!

Други полукор

Не чује се ништа.

Први полукор

Отворена врата!
На уласку у двор, где, ни један слуга!
Да л' у њега није већ ступила туга?
Да није Алкесту смрт злокобне воље...?

Други полукор

Да л' ући? Да л' питат'?

Први полукор

Ил је ћутат' боље?

Други полукор

Плачимо за женом што је данас нестала!

Први полукор

Мени се још чини: жива је Алкеста.
Још аустралне воде пред вратима нема.

Други полукор

Нема.

Први полукор

Такве жене већа пажња спрема:
Плачне нарицаљке већ треба да хите
И да цвећем врата и прагове ките;
Да тужиома дому жалопојке носе
И да њој у почаст секу своје косе.

Други полукор

Шта ће бити?

Први полукор

Клечећ прослављајмо саде
Жену што за мужа живот вољно даде.

Други полукор

Никад њена слава не може да свене!

Први полукор

Браћо, какав пример и за наше жене!

Други полукор

Моја, веруј, не би ни кад бих је клео.

Први полукор

Ни моја!

Други полукор

Зевса ми, то би ти и хтео.

Први полукор

На жалост!

Други полукор

А сад чуј и мишљење моје:

(тишим гласом)

Ако ј' душа краља ко и других што је,
Савест ће га грести, туга никад проћи:
Место жене он је треб'о у смрт поћи!

Први полукор

Ал' је спасен ето.

Други полукор

Адметос ће довед
Плашити се смрти... ко и сваки човек.

Први полукор

Шта тим мислиш?

Други полукор

Ништа!... Јер још није касно...
Знаш, лудо је о том говорити гласно!

Први полукор

Ах, ето служавке; та неће да крије.
(Једна служавка појављује се на вратима дворским)

Други полукор

Је л' краљица жива? Јесте или није?

ДРУГА ПОЈАВА

Пређашњи, служавка

Служавка

Бежите, јер смрт је у том дому...

Кор

Како?

Служавка

Извршилац мрачни што га шиље пак'о,
Танатос, Бог црни, већ вампирска крила
Над краљицом шири!... У рошцу је била...

Кор

Ужасно!

Служавка

Сад хајте обуц'те црнину
Да је испратимо у вечиту тмину!

Кор

Је ли већ умрла?

Служавка

Смрт јој већ наступала...
Хтеде речном водом тело да окупа,
Чистије и беље од љиљана бела. —
У туники дугој од набраног вела,
Над главом је својом растресала цвеће
Ко да се на какву светковину креће.
Синтија богиња, рекли бисте, сиђе!
Тад Хестију позва и огњишту приђе:
„Данашњи ми дан ће и последњи бити!
Ако, моћна, жалиш моју судбу и ти,
Бди, о бди над двома сиротама мојим

На растаниу тужном са животом својим,
 На умору мајка за њих сузе рони.
 Богињо огњишта, дане им поклони
 Лепе као што је и мој живот био!
 На сваком олтару молила се ти'о
 Китећи их миртом и ружицом бледом.
 А кад вам се, божи, одужила редом
 Кад сте сви јој чули искрено „опрости!“,
 У соби, пред одром од слонове кости,
 С прошлости љубавне чедни вео сними:
 „О свадбени одре, где ме супруг прими
 Као љубу своју, — збогом, збогом сада!
 Алкеста ће у смрт! Сети је се када,
 Ти знаш да је била нежна, верна, чиста!
 Можда ће и друга у теби да блиста;
 Срећнија ал' с мањом љубављу од моје“!
 И над одар наже бледо лице своје,
 Пољуби подглавље, па се онда диже.
 Кад нас виде плачне, приступи нам ближе
 И руку нам пружи. — Загрљену јаче!

ЛЕВИТАН

ПРЕД ЖЕТВОМ

Адметос је води и молећи плаче:
 „Спаси ми је, Зевсе, спаси је од јада“!

Први полутор

Мир! Ево из двора долази нам сада.

Други полутор

Адметос је држи!

Први полутор

Бледа је и сетна!

ПОЈАВА ТРЕЋА

Пређашњи, Адметос и Алкеста

Алкеста

О видици светли, Тесалијо цветна,
 Облаци над шумом, — како сам вас рада!
 Последњи пут тужна ја вас гледам сада.

Адметос

Сунце што се жетви осмејујеш плодној,
 Дивна цветна поља у земљи нам родној:
 Погледајте и нас, — час растајка ступа!

Алкеста

Магласте даљине дивни азур купа.
 Видим залив Јолхос и срећан и мио,
 Пелнос, мој отац, ту је владар био,
 Видим осунчане светлауцаве вале
 И птичице беле — једрилице мале.

(ужаснута)

Не, не, то што видим паклена је варка!
 Ах, превозник стари и проклета барка.
 Нестрпљиво виче: „Јеси л' спремна?... Дођи!“

Први полутор

Шта вели?

Адметос

Ах ћути и варке се прођи!
 Ја те живу грлим. То је машта била.

Алкеста

А други? Бог црни дугих, страшних крила
(показује на двор)

Што преда ме стаде када смрт наслути'?
 „Алкеста!“ — Чујеш ли? Јоште зове!..

Адметос

Ћути!

Алкеста

(пружајући руке)

Стаза ј' тамо страшна, подземна и мрачна!..
 Ај, вуку ме!.. Помоћ!.. Сунца, сунца зрачна!

Адметос

Авај, то је занос!

Кор

Нека седне мало.

(воде је према једној мраморној клупи)

Алкеста

(пошто је села)

Остав'те ме. Хвала!.. То ми се и знало!
(хоће да устане)

Ах, не могу више! Ту је рочно дђба.
 Прострите по клупи као на дну гроба!..

Адметос

Док сам у животу ти мртвима нећеш!
 Црни боже смрти, што ми дом облећеш,

Ти си мене хтео за жртву узети, —
Ево, ја сам готов и нећу те клети.

Алкеста

Да умирем двапут?! Зар ти, здрав и чио,
Ратник што је премац Херкулесу био,
Изгуби сву храброст? Зар се моћи скрише? —
Не, јер твојој слави треба много више!

(показујући на народ)

Ти живети мораш!.. Народ краља треба!

Први полукор

Ако нам тај ужас досуде са неба,
Ако умреш, краљу, сутра град ће бити
У пламену грозном и крв ће се лити.

Други полукор

Чим ти за смрт чују, ко демони клети,
Сој Аресов, Траки, зло ће да се свети.
Од имена твога још се само плаше
Милост! — Смрт је твоја смрт и земље наше!

Адметос

Сад је куку-леде! Ако... нек вам суди.
Од вас не понуди нико живот худи,
Нико, чујте, нико да смрт мене прође.
Даље, гадна расо, нек ти ропство дође!

Први полукор

Краљу, ко да брани бедну земљу твоју?

Адметос (журно)

Смрти!

Алкеста

Бездушнице!

(робовима)

Амо децу моју!

Мали Еумелос и његова сестра улазе у вратња једне
робње.

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Пређашњи, Еумелос, његова сестра и робња

Алкеста

Гледај их!.. Зар више да им оца није?
Орлове орлиће пождераће змије!
Сети се синова Тиестеса бедна:
Сирочад владарска престола су жедна!
Ко што храст циновски од зле буре штити
Зелене изданке, свој подмладак вити,
Примимо сад и ми што се примит' има:
Ја да за њих умрем, ти да живиш с њима.

(деци)

Ходите ми ближе... Ближе, надо наша.
Нека у ноћ моју ступи зора ваша!
Смешите се само, моје златне круне.
Очи ми, пре смрти, нек су вама пуне.
Ваша нежна душа голубијих крила
Још је крај колевке да би уз гроб била.
Ви не знате јоште тугу овог данка:
Безимену жалост вечнога растанка,
Принесите главе сасвим близу моје,
У душу унес'те слику мајке своје

И никад не дајте да се из ње збрише:
Од мене вас неће нико волет' више.

Еумелос

Мајко!

Алкеста

Име слатко! Цвет с невиних уста,
Реч што ће ми јадној останути пушта.

(Адметосу)

Можеш ли ми, драги, своју веру дати:
Да никоју другу не ће тако звати?
Хестијом се куни што огњиште штити,
Да маћехе не ће у деце нам бити.
Ти знаш да маћеха деци није мати,
Плод љубави прошле од ње увек пати.
А сирочад моја, до сад пуна среће,
Милоште су жудна, милоште све веће.
Крај њих срећних и ја све о срећи снивах,
Пољупцем и песмом ја их успављивах.
Чело ће им, мишљах, увек ведро сјати...
Ти им од сад буди и отац и мати!

Адметос

Смрт химена нашег не ће љубав скрити.
И по смрти својој жена ћеш ми бити.
Јер у свету земљу, где ћеш покој наћи,
Љубав ми и срећа са тобом ће саћи.
Живет' не ћу више. После смрти твоје
Друга не ће ући у одаје моје.
У свом тужном дому не надам се бољем!..
Не ће никад више, пролазећи пољем,
Чути ни пастири ни вредне пастирке
Са лотоских фрула заносљиве свирке.
Покоран сам... Ја све губим губећ тебе.
Ах, на ипак...

(показује децу)

Због њих поштедећу себе.

Умри мирно! — Децу (нек ми Бози суде!)
Као и ти што би: спремићу за људе,
Достојне краљевског и високог циља!
Тад ћу теби доћи пун жуђеног миља!

Алкеста

Хвала! Тим ћеш жртву много већу дати.
Шта будућност крије — не можемо знати;
Смрт ће мене, можда, ослобедит' зајла,
А теби сам, ето, живот мучан дала.
О, како сам крај вас чисту срећу снела.

(Адметосу)

Крај тебе, мој друже!

(деци)

Крај вас, децо мила! —

Боговима хвалу ваља ми узнети,
Што дадоше мени пре од вас умрети. —
Да смрт гледам драгих — над снагом је мојом!
Са смрћу бих и ја издахнула твојом.
Ходи ближе... Ходи!.. Да се теби молим,
Да ти опет кажем: колико те волим!
Сва сам твоја била и одредих себи
Да за тебе живим... Све сам дала теби:
Девојачке снове и сву љубав жене.
Пред смрћу ми, драги, на, узми од мене
Душу са усана где се лака вије.
Нек се с душом твојом кроз пољубац слије.

Адметос

Нек нам Бог, што срећи светити се знаде,
Ту размену свету милосрдно даде.
Моју у гроб носи тамо застрвени,
А твоја и мртва живеће у мени!

(љубе се)

Адместос

Како да преживим злу судбину своју?

Алкеста

Време ће излечит' бол и патњу твоју!
Мртви нису ништа... Заборав све више
У срцима живих њихну слику брише.

Све је блеђа, блеђа... док јој и крај дође! —
Нек са мношћом под земљу слатка вера пође
Да ће да ме жале тугом горком, многим...

(изнемоглим гласом)

Збогом, друже драги!

Адметос

Ах, Алкеста!

Алкеста

Збогом!

(умире)

(наставити се)

У колосеуму

Из густе таме
Погледају на ме
Зидине суре разорена цирка,
Прохладни ветар око главе пирка,
Ту прошлост спава давна,

Нојца је скрива тавна.
Тишина гробна влада;
Једино срце што страда
И моја стара туга —
Једина моја друга,
Која ме прати вазда
Од кад ме судба сазда —
Сами
У овој немој ноћи и њеној густој тами...

Ах страшни гласи,
Тешки узласи,

Рим, јула 1901.

Из оних стена куда Смерт кружи,
То неко плаче, уздише и тужи.
У ово мрачно доба,
Дигу се сени из давнашња гроба —
Невина крв то јеца:
Хришћани — старци и деца;
Безбројне невинне жртве
Прошлости давно мртве,
У свакој ноћи касно
Јецају и плачу гласно.

Једна суза чиста
На моме оку блиста.
У овом часу светом
Подједнак сузе жале:
Цезаре — убице света
И жртве невинно пале.

М. П.

Шта нам прича наше, српско небо?

— проф. ЈЕЛЕНКО МРХАНОВИЋ —

Како је лепо ово наше, српско небо! Оно је сведок судбоносних догађаја из наше прошлости. Оно је видело величину и сјај наше државе — оно ће сачекати и будућност нашу! Како љупко трепере оне разнобојне звезде на азурном своду горе, како је мило погледати тамо при ведрој ноћи: поглед нам се отимље у бескрајност, мисао блуди по неиспитаним историјама васељене, а душа осећа неку тежњу за неком

величином! За величином.... да.... јер је небо бескрајно велико и неизмерно.

Посматрати небо, значи гледати праву истину, значи гледати земљу, сунце, звезде, гледати годишња времена, дане и ноћи, месеце и године, садашњост, прошлост и будућност, јер у васељени нема времена, она обухвата и почетак и крај света. Небо је вечита историја: оно је највећи учитељ.

Хоћете ли да се научите љубави и верности — причаће вам небесна слика Лабуда и Лире. У њима је представљена идилска љубав митолошког певача Орфеја и његова лира, коју је он измислио, а чији су звуци укротавали и најразјареније зверове. Велика је туга била, која је притискивала душу Орфејеву и гонила га на певање дубоких елелија његових. Изгубивши драгу своју, Евридику, која умре од змијина отрова, тужио је Орфеј за њом, молећи бога оца да му допусти сићи у ад и састати се с њом. Молба му буде услишана. Орфеј сиђе у ад и састаде се са драгом својом. Али је не могао оставити, колико је жељан беше, те умоли бога оца да му је врати, да са њом изађе на овај свет. Разумевши искрене жеље Орфејеве и дубоку тугу срца његова, бог ада врати му Евридику под условом: да се никако не окрене кад пође на свет горе. И пође Орфеј из ада, слушајући за собом кораке драге му Евридике. Његова жудња за њеним погледом беше неизмерна, неодољива. Занесен тиме, осврте се да је види — али не нестане у томе тренутку. Чуо је само неки тужан шум, који му казиваше да је тај растанак за навек. Он остаде сам као сињи камен. Сада је тек туга његова била тешка и дубока, јер не имаоше више ни наде, која га је до тада крепила. А човек без наде неутешан је. Тада је тек измислио своју лиру, која је разумела порушене наде његове и сада су тек звери и шума осетили чудотворни утицај жалопојке срушенога срца. И Зевсу је чак дотузила његова патња, те га претвори у *лабуда* и врже на небо заједно са његовом *лиром* да лети тако на све стране света, еда би где год још зар могао умотрити изгубљену драгу своју!

Хоћете ли да познате таштину људску и научити се храбрости — питајте ону групу суседних звезданих слика Кефеја, Касиопеје, Андромеде, Перзеја, Медузе и Пегаза. Оне причају један велики митолошки догађај. Кефеј је био краљ Етиопије, а жена му Касиопеја беше занесена својом лепотом, те једнога дана објави свету како је она много лепша од нимфе Нереида, које су биле кћери Океанове, а било их је 50. Толика дрскост Касиопејина до срца је увредила лепе Нереиде, те ове молише и прекањиху Нептуна, страшнога бога морских таласа, да их освети. И овај гневни и страшни бог послуша их, те пусти неко грдно чудовиште морско, које је чинило чиставе поборе и таманило свет у тој држави. Због те недаће, пророчанство објави, да ће се чудовиште отклонити ако Кефеј жртнује тој накази своју прелепу кћер Андромеду. Несрећни отац, зарад благостања народа свога, мораде послушати пророчанство и једнога дана нареди да привежу Андромеду за стену, из које се извлачила та ругоба која ће је појести. Дириут таквим пожртвовањем свога краља, млади и јуначки Перзеј пође да ослободи Андромеду. Близу извора океанових наиђе на некакво чудо — Медузу која је имала женску главу а сва јој коса од самих испреплетаних змија, те је застрашавала свет по околини. Мачем својим одсече Медузину главу, а из крви јој

излете Пегаз, леп крилати коњ, на кога уседне Перзеј, понесавши и Медузину главу, па у највећем лету стигне до места, где је била Андромеда привезана, баш у тренутку кад се оно чудовиште почело извлачити испод стене и већ разјанило чељусти према несрећној Андромеди, која дрхташе од страха и ужаса. Спазивши Медузину главу, која сикташе страхотом, чудовиште се то у часу скамени и Перзеј ослободи престрављену Андромеду.

Хоћете ли да видите шта лакомисленост може учинити — погледајте на звездану слику реке Еридана, у коју се сурвао лакомислени, митолошки младић Фаетон. Он је био божанског порекла, па је једном приликом кришом, још као незрео, дохватио колу Сунчева кола и потерао по свету а није умео управљати њима. Потеравши та кола, Фаетон се изненади и уплаши кад на једанпут почеше из њих сипати, колу, у невреме, зраци светлости и топлоте, објављујући свету дан, а силни крилати коњи јурише као ветар бесно и поамно. То збуди и престрави Фаетона те онесвесан паде у реку Еридан а бесни коњи одлетеше са празним колима даље кроз васељену. Да би се несрећни отац Аполон утешио због смрти свога лакомисленог сина, пренео је реку Еридан на небо.

Хоћете ли да видите слику зависти — Орион ће вам испричати, како је он био најхрабрији војник и најлепши младић свога доба, у кога се била загледала лепа Аурора. Толиком одликовању завидеше богови, те га богиња Дијана устреми својом стрелом. Али и мртав јунак са своје невиности ипак нађе места на небу међу звездама, те је и тамо најлепша звездана слика на нашем небу.

Хоћете ли да видите слику неизмерне братске љубави — гледајте на звездану слику Близнаца у којој су две лепе звезде: Кастор и Полукс. Обојица су синови Јупитерови, само је Полуксова мати била богиња, а Касторова мати била је обична смртна жена. Први брат беше бесмртан, а други смртан. Кад је дошло време њихову разстанку, бесмртни Полукс не хтеде ни за живу главу оставити брата својега, те се одрече бесмртности своје. Та неизмерна братска љубав допадне се Јупитеру, те подари бесмртност и Кастору и пренесе их на небо, да озго на вечита времена причају нашој омладини о својој братској слози и оданости.

Једном речи — на небу ћете наћи оживотворене све врлине и све пороке друштвенога живота.

*

Свака звезда што трепери тамо у бескрајности јесте сунце, велико као и наше а има их и још много већих од нашег. Свако је то сунце тако исто интересно, богато и по природи слично нашем, а и оно је само једна звезда и то најмања за коју ми до сада знамо. Сиријус, Канопус, Вела, Ригел, Кола јесу звезде несравњено много пута величанственије и сјајније од нашега Сунца. Међу тим удаљеним сунцима има их простих, као што је и наше Сунце опкољено системом небесних тела где спада и наша земља. Има двоструких сунца, која су састављена од по два сунца исте или различите величине, одко јих се једно

око другог периодички окреће. Има и троструких, четвороструких и у опште многоструких суваца. Многа од тих сунаца нису беле боје, као што је наше, већ имају најлепше ниансе боја: има их црвених као крв и црвених као скерлет; има их жутих као поморанца, љубичастих као цвет љубичице (α — Зеца), зелених као смарагд, плавих као сафир (α — Херкулеса). Код многих двојних звезда виде се најлепше комбинације контрастних боја: једна је перанцаста, а друге зелена као смарагд (γ — Андромеде) или је боја топаза комбинација са бојом сафира (α — Херкулеса); једна је као злато, а друга љубичаста (α — Зеца); *Мизар* у Вел. Медведи блешти као два крупна бриљјанта и т. д.

Има их која су од доба првих прецизних мерења Хипаркових — ево већ 2000 година — постепено гу-

сипа сву топлину својих зракова и пушта у загрејану атмосферу таласе најинтензивније светлости. Кроз неколико дана остаје при тој светлости, па већ почне с дана у дан постепено слабити, ма да небо остаје исто овако чисто као и данас што је. После једне недеље изгуби оно половину своје сјајности, а после 15 дана можемо слободно гледати у њега, по том ослаби још већма, постане бледо и суро и простире само неку тиху, суморну светлост на земљу. Ну одмах за тим оно поново оживи. Најпре се опазе први појави у јачању загашене светлости, оно постаје беле, сјајније. Жар се његова распаљује и појачава с дана у дан и на недељу дана после минимума сјаја, оно већ почиње пуштати зраке светлости и топлоте. Појачање светлости напредује постепено и кад се испуни периода дана једнака оној за коју је сјај опадао, Сунце поново

Е. Е. Волков

ЈЕСЕЊЕ ДОБА

била свој сјај, па се чак и сасвим угасила. Има их чији се сјај постепено појачавао, те су данас сјајнија, како никада нису била. Има их која су променила ниансу боје те је ослабила или се појачала. Има и таквих сунаца, што су се нагло појавила, блештала кроз неколико недеља или месеца, па се по том сасвим угасила. Таквих је до сада запажено око двадесетак.

Код других је пак звезда запажено периодично мењање сјаја и то тако: да звезда која се у почетку није видела голим оком, постепено се појави, појачава своју светлост, сија неко време најјачим сјајем, по том постепено опада, па и ишчезне сасвим. После неколико дана појави се опет и обнавља исте фазе у сјају. Та је периодичност тако тачна, да се данас већ унапред одређује рачуном.

Желите ли знати, како изгледају те особите промене? Захислите да је наше Сунце такво. Данас га ево како

засија свом својом силом, свим сјајем својим. — Звезда χ — Лабуда варира тако од 15. до 11. величине у периоди од 404 дана; звезда Мира (σ — Кита) варира од 2. велич. до потпуног гашења за време од око 331 дана. Код других се те промене збивају за краће време. Најбрже мења свој сјај звезда Алгол (β — Перзеја) у глави Медузиној. За време од 1 д. 10 с. 24 м. пређе она од максимума сјаја у минимум и за толико се опет врати, па тако иде непрестано. Какве су то свемоћне силе које управљају тим гигантским метаморфозама светлости? То наука још није могла потпуно расветлити. Што се тиче оних краћих периода зна се, да то долази од правих помрачења услед каквог тамног тела — планете, која обилази око тога сунца. То је и поуздано утврђено 1890. за Алгола.

Помоћу телескопа откривен је велики број двојних звезда, које обилазе једна око друге за време које астрономи знају тачно прорачунати. То обилажење свршавају

оне за периоду од 10 до 100, до 500 до 1000 и више година. Има и тројних звезда: једну главну прате две мање, које окрећући се једне око друге, окрећу се заједно и око главне, веће. Све те звезде голим оком виде се само као једна, а као двојне и у опште сложене виде се само телескопом.

Пажљивим посматрањем звезда констатовано је, да њихов положај у простору није непокретан, као што се некада сматрало, већ се свака креће у простору великом, својом властитом брзином. Тако на пр. лепа звезда прве величине Арктурус — коју је лако наћи сваког вечера кад се гледа у продужењу репа В. Медведа — удаљава се постепено са положаја који јој је на картама означен и креће се — према нашем хоризонту — на југозапад. Треба јој 800 година да се на небу помери тек за онолико, колико нам се привидно чини пречник месечева котура. При свем том, то је померање њено толико осетно, да је могло привући на се пажњу астронома још од пре $1\frac{1}{2}$ столећа, када је (1718. год.) Халај утврдио то и за Сиријус и за Алдебаран. Ма како да нам то померање изгледа споро, ипак — према даљини те звезде од нас — оно износи у најмању меру 5000 милијона километара годишње. Толико померање учини Сиријус за 1338 година, што чини око 550 милијона килом. годишње. Најбрже се креће једна мала звездица у звезданој слици В. Медведа, која нема свога имена, већ само носи, у место назива, нумеру звезданог каталога Гриничке Опсерваторије, под којом је записана (№ 1830). Њена је брзина око 22 милијона километара дневно. Та је брзина четири пута већа од земљине, а 300 пута бржа од зрна пушчаног... И та су тела још могли некада називати некретницима!

На основу свих тих астрономских резултата, сада се лако увиђа да тамо, у звезданом свету, има силан покрет, да се сунца нашега звезданог неба крећу у свима правцима различитом брзином. Неминовна последица тога јесте: да се наше звездане слике (констелације) постепено растурају. Небо се мења с века у век као и земља наша. Грдни се покрети врше у тој пуклини васељенској, која је тако дуго сматрана као поприште смрти и укочености, а она удаљена сунца што нам трепере из бескрајности, те изгледају као сићушна кандила на азурном своду — воде собом кроз ту пуклину читаве породице планетске, издржавају их и потхрањују живот на њима и — тако трају из века у век!

Телескоп је открио и још неке групе звездане, које у малим дурбинима изгледају као просте млечне мрље на плавоме небу, а у већим се растурају у многобројне сјајне тачке и свака је сунце. То су јата звездана, неке засебне удаљене васељене од хиљадама сунаца и сунчевих система. Докле се простиру границе тих васељена? Колика је та колосална даљина што нас од њих дели?... Ни телескоп, ни рачун на то не могу ништа одговорити.

Кумовска Слама („Млечни Пут“) што је видимо сваке вечери голим оком кад је небо бистро, састављена је од

густо збивених звезда, које су у ствари врло далеко међу собом. Ту су астрономи избројили на 20 милијона сунаца. Та се колосална агломерација звезда вије свуда око земље, а сунце наше налази се око средине њене, јер је оно само једна звезда у Кумовској Слами. Звездана јата, што их астрономи откривају кроз велике телескопе јесу у самој ствари засебни, удаљени „Млечни Путови.“

Ну на телескопу се виде и такве маглине (небулозе) које се ни на који начин нису могле разложити у звезде, а по спектроскопским испитивањима састављене су једино од услијаних гасова и металних парā. То су свакако васељене, чије развиће тек сада почиње!

Ту се зауставља моћ стварног испитивања човечјег. Она јата звездана, маглине, те далеке васељене — различите од наше — живе на толикој даљини од нас, да нам њихова светлост може доћи тек после више милијона година. Вероватно — да не кажемо баш и поуздано — многе гасовите маглине, које данас астрономи испитују дурбинима и за које мислимо, да смо у њима спазили знаке постајања нових светова — и не налазе се више у том примитивном стању, можда су то данас већ савршени светови! Пошто нам њихова светлост тако позно долази, ми данас управо и не видимо у њима оно што су оне сада, већ што су биле пре толико милијона година. Исто је тако вероватно, да неке и неке звезде што их данас гледамо и за које се довијамо да им природу одредимо — и не постоје више од пре неколико векова! Васељену не видимо каква је она данас, већ каква је била, и то не каква је у целини била на пр. у једно одређено доба за све њене покрајине, већ каква је била у развоју, јер нам светлост с неке звезде долази после 10 година, с друге после 20, с неке после 50, после 100, после 1000 и после милијунима година! А светлост прелази по 300 хиљада километара у секунди! Пуклина је васељенска неизмерна и непроходна.

*

Ето то нам прича наше лепо, српско небо! Како је лепо оно са свима оним разнобојним алемовима који га красе и поздрављају нас чаробним сјајем из васељене. Ну ипак, немојте изражавати жељу да звездама приђете непосредно ближе. То је немогуће. Нас веже за овај свет наше лепо сунце и наша лепа земља. Она нам тежом својом не да, да се толико удалимо од ње. Рођењем својим ми смо се нашој покрајини заверили, да је нећемо оставити, да ћемо је чувати и бранити, на њој бити и за њу умрети. Тако је велика привлачна моћ наше лепе земље српске и нашега дивног неба српског.

А како ће нам тек лепо изгледати оно, кад га добро проучимо и познамо сваку прилику на њему! Оно ће тек тада бити потпуно наше и тек тада ћемо га моћи искрено волети, јер се не може осећати искрена љубав према нечему што је непознато. Тада ћемо тек осетити сву пријатност и величину нашег српског неба, и тада ћемо тек моћи појмити колико би нам тешко било растати

се с њим, с небом које вечито гледа на наш мали свет, које зна све тајне земаљске, у које упиру своје погледе заљубљена срца а у које гледају толике хиљаде потлачене браће наше. Нигде нас оно неће онако топло и мило поздрављати као кад смо у својој земљи, у својој кући. И

кад нам оно доноси толике пријатних часова и може нас разноврсним поукама упутити — одужимо му се за неизмерну љубав којом нас обасипа — научимо се поштовати и љубити ово наше лепо, српско небо, па ће нам једног дана и оно засијати бујније, заносније и — пространije!

П е с м а

I.

нехату и немару лани иду и пролазе,
И лагано све се губи, изумире и пропада,
И никаквих нема жеља да ми приђу, да долазе,
По сумраку сањарија пустиш спава — свуд мир влада.

Покидани, растурени сви листови из живота,
Бесно их је разбанао по прошлости ветар мука,
Још ја стојим — крхљав израз свих болова и страха,
Живи сведок силних страсти, неуспеха и јаука.

Луч невоље стално букти и будућност пламен лиже,
Дим загушљив, мутан, труо већ и небо заклонио,
И чађ пада и обличја и контуре разне ниже,
И ја стојим и посматрам гараж што се накупио.

Подиг'о сам своју руку с обарача вечна мрака —
Нисам хтео да реметим бесмисленост у свом тону:
Од рођења мене чека — за ме стоји празна рака,
Да однесе све што имам у провалу, у дубоку.

II.

У тренутку када човек сам са собом разговара,
И занесен смело иде у пределе својих снови,
И разгледа доживљаје и слеп тако срећу ствара —
И моја се мис'о буди — ал' ко мис'о песникова.

И ја тихо скидам плочу са гробнице својих дана,
И спуштам се, дуго идем кроз редове успомена —
Кроз сва места из живота заборавом претрпана,
Ту застајем, одмарам се под покровом од времена.

Са погледом разлупаним гледам доба преживела,
И све што је некад било и све што је око мене;
И чудна се слика ствара — неко море од пепела:
Над њим ваздух паран криком — као да је смех сирене.

То је песма коју рађа мис'о моја и сећање —
Река бола мирно струји — нија скелет од прошлости;
То је песма тешка, мртва — једнолика к'о кукање —
Узвик, ропец или пара над животом и младости.

Dis.

РУСКО СЛИКАРСТВО У XIX ВЕКУ

(Уломак из дела Рихарда Мутера „*Geschichte der Malerei in XIX Jahrhundert*“)

(СВРШЕТАК)

Не вреди ни говорити о оном што се до тада створило у војном сликарству. Изузетак је само Орловски. *Зауфвајд* и *Вилевалде* били су пукли подражаваоци Ораса Вернеа; *Коцебу*, син познатог песника, показао је, истина, уметност у распореду и сценерији: његове су слике препуне војника; монументални степеници, старински замкови и куће живописно су употребљени. Али су његови људи од олова, а предесници — позоришне кулисе; све је празно и банално лепо. Умео је прекрасно да зашећери своје радове,

а био је и зналац војничких стројева, али није имао осећаја за драматизам ратова. Верешчагин је пошао по сасвим новим стазама. Недавно пре његових радова јавио се гроф Л. Толстој својим романом „Рат и мир“, у којем је рат био први пут представљен са гледишта космополита а нипошто са гледишта чисто родољубног. Ужасних сцена нема у овом роману; оне су више помињане него ли што су представљане; али грандиозне фигуре убилаца, са гомилама хијенских пратилаца и ужасима што их чинише — главно су лице овога романа. Сликара је представљао оно што је писац само напомињао. До Верешчагина, и

то не само у Русији, радили су само званични илустратори који су се управљали према девизи „dulce et decorum est“. Верешчагин, искрено одај принципима нове Русије, својим радовима напао је милитаризам. Пређе су сликари представљали ратове са гледишта војсковођа, а Верешчагин их представља са гледишта чисто човечанског. Он је хтео представити рат онако какав је, а не како је дотле представљан у алегоријама, и према томе он је био пионер реализма, што му и даје права да заузме ако не највише а оно једно од најпочаснијих места у развоју принципа који данас влада у уметности.

Верешчагин завршује период „буре и навала“ у руској уметности. Сензацијом, тенденцијом и подсмевачко сликарство повукло се у позадину, а отпочело је обраћање јаче пажње на савесно и хармонично извођење.

У Русији, као и целој Јевропи, посредничка улога у борби за независни значај сликарства — била је досуђена предеонику (Landschaft). У „Ловчевим записницима“ има Русија једну од највећих књига савремене књижевности. Тургењев је у тој књизи изнео сву лепоту шума и степа своје отаџбине. Он је заљубљен у природу, живи њеним животом, тако се сродно с њом, да се у њој осећа као и риба у свежој води. Како дивну идилу приказује Тургењев, кад нам прича како ловци леже у шумској трави и гледају облачно небо; како у вече лутају по омагљеном лугу, а ноћ проведу на мирисном сену код пастира, удубљујући се све до зоре у поћну природу; како он слика тиху простоту снахијских села, или ове тмале и бескрајне просторије средње Русије, где је све туробно као какав наоблачен и кишни дан. У целокупној светској књижевности стоји усамљено ово чудно сједињење љубави и страха, мислилачког посматрања природе и бојазни што је она улива. Свака травчица живи, све је послено и ствара, земља је у власти степског духа, тајанственог, немог, хладног и страшног. Исто су тако и предеоници најбољи посматрачки изрази руског сликарства. Основалац је ове руске школе *Шчедрин*, који је умро у Напуљу у својој 38. години. Он се одликује толиком непосредношћу и самосвојном топлотом осећаја, каквих нема ни у једног јевропског уметника двадесетих година XIX века. Он је за читаву главу виши од свега што је урадио један Валансен или Бертен, такав је и према Коху и Ротману. Он је у XIX веку прави наследник Дижардена, Берихема и Пејнакера. Његови су предеоници пуни нежног колорита, ваздуха и светлости, раскошни и мекотом енергично исписани, да човек посумња у све то када прочита да су рађени 1820. године, јер пре би се могло помислити да су из 1650. или 1660. — *Лебеђев*, такође рано умрви у Напуљу, био је моћан настављач Шчедринов у борби противу принципа Винкелманових. Да је поживео још неколике године, руско би сликарство, без икакве сумње, истакло одличног супарника јевропским предеоничарима. „Полако се ослобођавам“ пише он: „свих конвенционалности. Природа ми отвора очи и ја јој постајем роб. У мојим последњим сликама нећете наћи ни композиције, ни ефеката — све је просто.“

Али историјски живопис, чији период отпоче тада, задржао је и даље развијање овога правца. Као и у другим земљама, тако су и у Русији модерни предеоничари почели сликати китњасте егзотичне мотиве. Дуго година култивирали су овакве радове Воробјев, Рабус, Лагоријо, Гаварски, Богољубов, Мешчерски и други. Сви су они посматрали природу кроз призму улепшавања и угледали се, некад срећно а некад чисто занатски, у Калама и

Ахенбаха. Угледно и почасно место међу њима заузима једини *Ајвазовски*, и ако је брзорук и ако је његова љубав према декорацији à la Gudin, — пуна бучних ватрометских ефеката. Многе његове слике поморских сцена, не гледајући на њихове оштре и необуздане боје, одлично представљају било грандиозни, поразни карактер буре, било јединствену тишину мирног мора. Ове слике и обележавају Ајвазовског као весника сликовне складности (Stimmung).

До четрдесетих година веровали су руски сликари да њихова отаџбина, тај тмурни, туробни и маглени крај, не може сликарству дати материјала, јер су за сликарство створени само богати, јужни изгледи. *Шишкин* је први показао (види у прошлом броју „Нове Искре“ слику „Медина породица“) да руски сликар може волети, разумети и уметнички приказати само руске крајеве. Кад су га послали у западну Јевропу, он је молио да се врати у отаџбину, да би могао сликати оно што му је најдраже у свету. Шишкину је пошло за руком да ухвати јединствен карактер северноруске природе и да га изрази непосредственим савршенством свога цртежа, — кажемо *цртежа*, јер осећање боја није најјача Шишкинова особина. Све његове слике, рађене масном бојом, досадне су, сувопарне, тачне и ситничарске, али за то изненађује непосредна свежина и нежност тонова што их је достигао у својим цртежима угљеном и у офортирама. Прави наследници његове технике не показаше успеха. Барон *Клот* заносно се наклањашћу према живонисности, али за то су му слике пуне недостатака простоте и искрености. *Орловски*, *Федерс*, *Волков* и др. одликују се оштрином, педантношћу и сувим колоритом. *Васиљев* (види у прошлом броју „Нове Искре“ његову слику „Мочар“), који је умро у својој 23. години, показао је да сликар предеоничар не мора бити фотограф, него посредник између човека и природе, тумач оног тајанственог музичког језика којим природа говори човековој души. Он је отпочео као што треба сликовну складност. Није више требало алпских висова ни окена шарених, ефектних боја; почело је изучавање просте и нежне песме отаџбинске природе. *Левитан* је израдио своју „Мирну породицу“ и „После кише“ (види прошли број „Нове Искре“) — слике пуне дубоких утисака; *Куинџи* — јужне ноћи и светле брезове шуме, пуне трептава ваздуха, месечеве бледине и сунчева сјаја; *Саврасов* — нежне, необично песничке пролећне пределе; *Судковски* — величину мора; *Васнецов* — тужну пустиш Сибирја, његове мрке степе и бескрајне прашуме; *Алберт Бенца* представља својим акварелима раскошне мотиве Истока и богате, пуне израза крајеве руске Финландије; *Сојатославски* је веома срећно похватио карактерне црте руске Москве.

И ето, захваљујући тим предеоничарима, који су тихо, полако и скромно ишли својим путем далеко од проповеди филантропа-тенденциониста, — онажа се у сликарству нов, у пуном значењу уметнички правац. Тако је *Сверчков* веома вешто и тачно представљао руског сељака и снахију. *Петар Соколов* сликао је ловачке сцене, погребе, ракијнице — без икаквих дометака, понекад цинично, али увек тачно. Он је и у техници самосталан: његове слике представљају мешавину нежног акварела, густе гуаше, пастела и туша.

Али главни подстицај овом правцу даде млада уметничка фаланга, која проби своју стазу шесетих и седамдесетих година. Тринаест ученика, који завршише академијске студије 1863. г., борише се по дужности за конкурсну златну медаљу, која се једначи са француском Prix

de Rome. На челу је био њихов најстарији друг *Иван Крамској*, бедни младић који је зарађивао свој горки хлеб као ретушер у некаквог фотографа. Од њега није остало много слика и њихову су вредност надмашили радови доцнијих уметника. Крамској је знаменит за руско сликарство као основалац новог правца, којему је служио не само кичицом већ и главом својом. Био је веома одушевљен и енергичан агитатор, те је брзо сакупио око себе све што је међу сликарима било свеже, здраво и даровито. Имао је веома одређене идеје о сликарству и узвишеном позиву уметника; а знао их је тако уверљиво, примамљиво и одушевљено излагати млађим друговима, да су га сви признали за свога вођа. У тесном собичку Крамскога, у који је сваког јутра завиривала невоља, и у којем сав намештај беше неколико олупаних столица, — ојачаше мисли које убрзо постадоше принципи новог руског сликарства. Када је професорски колегијум објавио тринаесторици конкурената тему за конкурс, бада је тражио да израде слику „Бог Один у Валхали“, — сви једнодушно изидоше из академије и објавише јој отворено непријатељство. Беше им додијало, да им „школа“ одређује некакав канцеларијски стил и да њихове творевине облачи у већ одређене мундире. Машта и творачка сила њихова беху им узвишенији од кодекса и параграфа. Хтедоше бити слободни људи, а не добијати себи медаље и дипломе као робови погодаба и шаблона. И отпоче у Русији борба академизма и индивидуализма, која раније или доцније наступа у историји уметности сваког народа. — Ови академски незадовољници основаше са својим друговима „Друштво сеобних изложба“ које је, све до наших дана, остало центар руске националне школе, а чији су чланови сви они уметници који имају живахне, младићски свеже и пунонадне таленте. Свакогодишња изложба овог друштва пропутује скоро целу Русију. „Селидбеници“ су ослободили руско сликарство од свега туђинског, анегдотног, тенденциозног и електичног; поставили су га на праву националну основу, опремили га новом, самосталном техником и тако му, за мален број година, стекли веома угледно место међу јевропским уметничким школама.

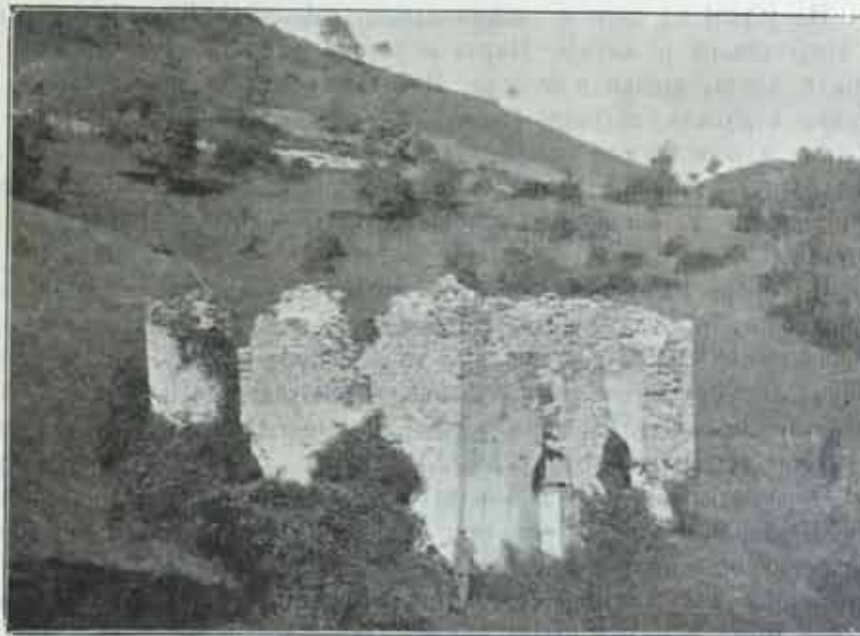
Неколики од тринаесторице изневереше у току времена своја уверења и сасвим заборавише своје некадашње „смеле тежње.“ Од свих ово се највише тиче *Константина Маковского* (види у прошлом бр. „Нове Искре“ његову слику „Циганчица“), који је данас нека врста карикатуре онога Маковского што је некад сликао „Месојеђе у Петрограду“ и мрачни „Дечји погреб у селу.“

Његов младић брат *Владимир* још вагда упада у тужни тон дидактичних анегдота или отрданих карикатура; али његове мање слике, у којима није претенциозан, него само озбиљан и вешт посматрач природе, одликују се живахношћу, лепотом и великим укусом.

Али од свег броја ових уметника највише се истакао и тај положај задржао и до данас: *Иља Рјепин*. У њему се овапутила уметничка моћ савремене Русије. Његови радови, удружени са радовима Толстоја, Тургенева, Гончарова и Достојевскога, сачуваће потомцима веран лик Русије за последњих 25 година.

Рјепин је рођен у Чугујеву (Харковска губернија) године 1844. Његова је породица козачка и врло стара.

Као син сиромашног официра растао је Иља у тешкој беди и невољи. Прво васпитање добио је у сеоској основној школи код своје матере а наставио га код црквеног певчице. За тим је ступио у школу војних топографа, коју укидоше кад му је било 13 година. Иконописац, занатник, неки Бунаков даде му прва цртачка знања. Три пуне године издржавао се Рјепин сликањем икона, а кад прођоше још три године, отиде у престоницу на Неву, да се упише у сликарску академију. За шест година, колико је у њој провео као ученик, таленат се његов необично брзо развијао. Већ године 1871. израдио је одређену академску тему за златну медаљу: слику „Ускрс Јајрове кћери.“ У овој је слици избила сва јачина његове енергије, па и данас још сија, у скупу конкурсних слика, као бриљант међу лажним камењем. Добио је златну медаљу и вишегодишњу стипендију за западну Јевропу. Отишао је у Париз и Рим, где је изучавао старе и нове мајсторе. Али га туђина није уловила у своје мреже. Одлична његова слика, рађена у Италији, „Садко у морском царству“ рађена је по мотиву једне руске народне каже. У

Миса на Руднику

морском заливу, обасјаном сунчаним зрацима, русаљке и нимфе, које представљају разне типове јевропске жене, старају се на све начине да себи примаме младог и лепог Садка; али он је упрко очи у Чернавуску која се види тамо у даљини. — Па и сам је уметник чезнуо за свој завичај, своју Русију. Није му се рок стипендије још ни завршио, а он је већ тражио допуштење да се врати. — Године 1873. довршио је своје „Бурлаке“, један од најзнатнијих производа данашњег сликарства руског. „Ужело подне а по усијаном песку равне и неосенчене обале иду ти бурлаци, сељаци, младићи, дечади, са широким кајасима преко својих груди и плећа, и газе голим, опаљеним ногама по усијаном песку. Косе им разбарушене, понадале на ужарена и ознојена чела. Некоји од њих шакама чувају лице од усијаних сунчаних зрака. Певајући једнолику, примитивну песму, вуку они уз речни ток барку са високом катарком, натоварену житом; вуку је по бескрајној долини, данас као и јуче, а сутра ће као и данас. Изгледа као да већ столећима иду тако и да ће још столећима ићи ови типови јевропских невољника, што их је судбина сабрала у шарену дружину и са севера и југа и запада силне царевине. Ови синови разних словенских народа,

прекаљени и похудели, једни равнодушно а други мрзовољно — тегле једне и исте дијазине.“

У овој слици, која је епопеја руског народног духа, Рјепин се показао као већ потпуно завршени уметник. Ове беднике, који тегле место животиња, погледао је Рјепин очима филантропа и орловским погледом уметника; њихове тужне песме тронуше га дубоко; железном руком дохватио је он страшну истину и верио је пренео на платно. Нема таквог производа који би, користећи се свим средствима јевропског сликарства, исказао тако силно сву покорност према страдању и клонулу равнодушност, која је јединствена особина те расе. Карактер понижености и мучеништва преовлађује у свима Рјепиновим сликама. Па чак и када представља сеоску игру, њено је весеље више слика пијанства. Али исмевање је сасвим избачено из његових производа. У месту тенденције, у Рјепина преовлађује правац миран, утишан патњама, који долази и до помирености са таквом судбином. Баш за то што је верно сликао оно што је видео, његове слике изазивају силне, потресне утиске. Из њих избија неисказано тужан тон, необично сличан сети монотоних руских песама.

На једној од његових већих слика, рађеној 1883. г., представљена је литија. Народ се скупио из свег села, стари и млади, здрави и болесни. Неколико сељака, у поцепаним кожусима, задувани, безизразно гледајући преда се, држе и носе високе мотке о којима висе икона. За њима нагнула гомила, у којој је силно гурање, у којој су и класти и богаљи и мрачна екстаза молитвеног шаптања.

Из броја Рјепинових портрета вредно је нарочито истаћи портрете књижевника Писемског, у ког су очи необично живе; па Мусорског, што га је израдио на неколико дана пре његове смрти; па младог самоубице, врло даровитог Всеволода Гаршина и грофа Толстоја (види 1. бр. „Нове Искре“ за годину 1902.).

О последњим изложбама нарочиту су пажњу привукле његове историјске слике. После оног времена када је руско сликарство прешло у школу живота и место класичне апстракције увело смели натурализам, јавила се одлучност да се и руска историја представља без лажи и театарних костима. Први је покушај учинио Чистјаков својом сликом

„Софија Витовтовна.“ Шесетих година јавио се рано преминули Шварц са својим смело замишљеним сликама из 16. и 17. века; Јакоби је покушавао да верно представи руски дворски живот 18. века. Успеха је показао и портретиста Ге својим сликама „Пушкин“ и „Петар I.“ Суриков је створио своју „Бојарку Морозову“ и „Казну стрелаца“ — мрачне, чисто руске слике, које живо сведоче како је уметник дубоко разумео прошлост. Али је Рјепин и у таквом послу надмашио све своје претходнике. Његова знаменита слика „Иван Грозни убија свог сина“ показала је такав успех 1885. г. да су се гледаоцима пред њом косе жежиле а женске су у несвест падале. Ова слика личи на најлепше историјске слике савремених шпанских уметника, само што рад Рјепинов оставља више стихијски, дивљачни утисак. — Друга његова слика „Запорошци исмевају султана који тражи њихову предају“ (види 6 бр. Нове Искре за год. 1901.) — износи јединствен скуп козачких типова, који су по силини представљања вредни Гогоља. Историјски садржај био је Рјепину потребан да покаже и представи људе блиске природи и њихове првобитне страсти. — И у погледу технике, Рјепин је један од највећих мајстора свога времена. Његова је одлика необично поуздано цртање и употреба боја, и оштра, скоро аскетска простота, због које и нема у његовим радовима ни једне излишне црте. Још 1873. г. стеклоше у Вечкој изложби славу најсунчаније слике његови „Бурлаци“, а од тога доба ишао је из успеха у успех. Оно што је Иванов узалуд тражио: сунце, ваздух и живот — нашао је Рјепин. Он је за руско сликарство што је Менцел за немачко а Мане за француско. Он дише плућима свог времена и свог народа. Од његове појаве све је више руских уметника са новом француском техником; све се више у сликарству износи руски живот, као што га износише најбољи руски романсијери. Тајанствена степска песма, песма бескрајне љубави и патње, и сликарима је постала разумљива. Они, истина, још нису многобројни у јевропском концерту; пред лицем Запада још су многи од њих „мртве душе“. Па ипак су они отпочели у руском сликарству еру слободе а онај који те душе из сна пробуди, видеће шта ће све дати та млада и уснавана сила.

ПРЕВЕО Р. Ј. О.

❧ Листићи ❧

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Амајлије
(из туђег кња)

I

Од колевке па до гроба —
Најлепше је људско дђба.

II

Највећа је дика
Бити само свој.

То не може никад
Подли, ропски сој.

III

У младости млад — обична је ствар.
У старости млад — необичан дар.

IV

Као сиромашка нека сваки гледа
Оног ком се ништа поклонити не да.

V

Свет је рђав! Често чујеш
Како веле разни људи.
Али биће: многи од њих
То по самом себи суди.

VI

Сваки има слабих страна
И увек се пашти с њима;
А ко мисли да их нема —
Ето и он бар ту има.

VII

Поток што са стења пада
Много већу хуку диже,
Него л' силна, моћна река
Која мору мирно стиже.

VIII

Не бој се од смрти,
Јер смрт је празан глас:
Док је нас — нема ње,
Кад је ње — нема нас.

IX

Малини је *дух* животу норма,
Множини је најглавније — форма.

Превео О.

Исцеђени лимун

У грудима јој се разбуктао огањ. Унутра је нешто пече да изгори. Образи успамтели. Глава усијана. Мозак ври. И најмањи дамар гори и трепери. Где би се дотакла, осетила би како гори као да је у грозници. А усне јој тако суве; жедна је, да умре од жеђи.

На груди је нешто притисло, па не да да дахне...

Нигде да се скраси. Извали се на фотељу, погледа око себе... Све празно... Нигде ничега да јој загаси жеђ, да јој умањи ватру... А крв јури, јури...

Дигла се. Зарони главу у јастуке. Образи се мало расхладе. Али груди, мозак, удови, на мекој перини још се више распламте.

Мисао за мишљу пролеће јој кроз узаврели мозак. Како да се помогне, како да загаси ватру у грудима? На то питање тражила је одговора, тражила је и нашла га.

Сети се шта су у тим приликама радиле њене друге.

Брзо нађе један пун, жут, свеж лимун, а лимун се лако нађе.

Принесе га својим сувим уснама, стеже га свом си-лином и поче страсно да сише његов свежи сок.

О како јој је блажно груди!

Све на свету жртвовала би за њ. А он је био тако сочан... тако... ах!

Како га је тад слатко гледала, слађе по икад икога на свету!

Страсно, лудо гризла га је и сисала.

Али кад се лимун смежура, кад му неста благотворна сока, она га хладно баца у запећак и више се не окрену на јадан смежурани, исцеђени лимун.

1903. Београд.

М. М. Ускоковић.

Махине

Е. Ритон

Радник у плавој блузи попе се више трећег сирата. Бојадисао је кров. Чабрић са црвеном бојом беше обесио о лествице, те се сваки час мораде сагибати у страну, да би могао умочити своју кичицу. Сунце је пржило и некло... Радник обриса зној са чела и поче звиждукати.

У један мах га ухвати несвестица и викнувши једном — сруши се са лествица...

Обрисаше тротоар, и свет, који се беше зграуо, полако се разиде. Још само остаци кржаве локве као да се вајкашу неко време, док најзад сунце не сасуши и ту влажну мрљу.

Неки други радник, такође у плавој блузи, узде кичицу, попе се лествицама и његова жива рука настави посао где га је мртва прекинула.

Сунце је пржило и некло... Радник обриса зној са чела и поче звиждукати...

Смађарског превео В. П.

Генералова кћи

— РОМАН —

НАПИСАО

М. М. ПОТАПЕНКО

(НАСТАВАК)

XVIII.

утрашњи дан био је сасвим неочекивано свечан дан у школском животу. Око 12 часова стао је пред школске вратнице екипаж у који беху упрегнута три поштанска коња. Зинаида Петровна, чим их угледа, плесну рукама.

— Ко би то могао бити? Баш никако да погодим!

Маничка је била у школи. Малишани, чим опазише екипаж, преплашише се. „То је надзорник!“ почеше шатати један другом, а Маничка се загледала кроз прозор удивљеним погледом. Из екипажа изидоше двојица. Један је био спахија Марков а други Аркадије Николајевић Морозов, управо онај што је у губернијској управи имао угледно место у школском одељењу и што је Манички и дао место у Марловки.

Зинаида Петровна утрча у учионицу, уснут закопчавајући своју блузу.

— Маничка, Маничка! Знаш ли ко је дошао? Аркадије Николајевић! Сећаш ли се?

Лице Маничкино доби замишљен и озбиљан израз; у очима јој појави се оштар и хладан блесак. Погледа у матер тим погледом и не рече јој ни речи. И у један мах, јамачно под утицајем таквог пробојног погледа, Зинаида Петровна побледе. У глави јој свијну мисао: „Шта ће бити ако Маркову каже све? А шта ли, ако му је све већ казао?“ И када спахија и Морозов уђоше у учионицу, она их, место већ спрењене љубазности, дочека расејаним погледом. Гледала је час Морозова час спахију, као да би по њиховим лицима хтела да дозна истину.

Морозов јој у знак поздрава пружи руку и пријатељским гласом ослови Марију Владимировну:

— Но, како ваш посао? Јесте ли се већ навикнули? А? У почетку, мислим, било вам је као да сте у непроходној шуми, без навике, а после — сасвим обично, а? Господин надзорник вели, да вам је рад не може бољи бити...

Маничка погледа упитно господина надзорника, који јој до сада ни једном не дође у школу, па је, јамачно желећи да је обвеже, дао такав суд. Али у њезину погледу Марков не прочита никакве захвалности.

— Искрено рећи, не знам да ли је тако... Можете проверити... хладно одговори Маничка.

Појава Морозова беше јој непријатна. Овај човек зна њезин прошли живот и био је присутан катастрофи, срамоти њиховој. Она је тако хтела да све то заборави, а гле, он дође да је на све оно опомене. Помислила је већ и на оно што је узнемиравало Зинаиду Петровну:

„Сви ће дознати; почеће двосмислени погледи, сажалења, уздаси... Ах, зашто је долазио, зашто је долазио?“

„У осталом“ настави размишљати после неколико тренутака: „то је његова дужност — да обилази школе. Он врши само своју дужност и ништа више. Не треба водити рачуна о томе. Он о мени више и не мисли, шта он има са мном. Он је у праву и ја га само узалуд вређам...“

Ученици су стајали. Морозов је пажљиво погледао Маничку, добродушно се осмехнуо и одмахнуо главом, али ништа не рече а и не хтеде да разгледа ученички успех.

— Знате ли шта ћу вам рећи, Марија Владимировна? — рече он Манички када остаде с њом на само у стану, јер Зинаида Петровна беше заузета око чаја а спахија изиде до екипажа. — За вас није никакав рад! Треба вас погледати само, па да се човек одмах и увери о том.

— Шта то треба да значи? упита Маничка.

— Значи да посао није за вашу спољашњост, да није за ваш карактер... Ви се јамачно мучите и умирате од досаде... Погледајте само шта се од вас учинило, на шта личите: понустили сте у снази, побледели, очи вам упале, а били сте у жеку расцвета... За вашу штапап није рђаво... На против, њој као да је и користило... Али ви... ах... рђаво, да, да, рђаво... Хоћете ли да вас преместим у град?

— У град? — с ужасом упита Маничка. — У град? Нипошто! Никад!

— Чудиновато! Онде ће вам бити боље. Ви сте обикнеле градском животу...

— Онај пређашњи живот нити ће се повратити нити га ја хоћу...

— Па, дабоме, неће бити... Али скроман живот у граду бољи је кудикамо од сеоског.

— Ја нисам навикнута на скроман живот.

— Како да разумем то „навикнута.“ Кад је што потребно, кад друкчије не може бити — онда се човек лако и навикне.

— Али ја не ћу... Захваљујем вам.

Глас, којим је изговорила ту захвалност, био је тврд и суров и омогућио је Морозова да лако погоди, како ово није прост инат размажене девојке, већ нешто много дубље. Погледа је озбиљно и пажљиво.

— Марија Владимировна! рече јој он, али не оним пређашњим пријатељским и полушаливим тоном, него више топлим и паничним: чините на мене утисак какав не бих желео. Не заборављајте, да сам искрено расположен према

вама и да вам од срца желим свако добро. Ја знам шта је све било у том догађају, па... боље је и не помињати га.

— Да, боље је и не помињати га, Аркадије Николајевићу! ударајући гласом примети Маничка.

— Опростите!.. Ја сам и нехотице... За то сам и рекао, јер сте ви — потпуно невинна жртва. И ја бих хтео да вам помогнем. Мислио сам да ће вам село помоћи, да ће вам одвратити мисли... Али, на против, ја видим... Ах, каква штета што сте жена а не човек!..

— Ето на! А шта би то помогло да сам човек? — осмејкујући се упита Марија Владимировна.

— Како шта? Могао бих вам дати сасвим добро место у граду... А сад вам могу понудити само јадно звање народне учитељице... Ево шта: ако хоћете, постараћу се да добијете место у женској прогимназији? Можете бити учитељица у нижим разредима...

— Хвала, Аркадије Николајевићу! Ја сам вам веома захвална за понуду, али... Право да вам кажем: ја већу никуд одавде... А и за што бих?

— Како: за што? Па вама је овде досадно!

— Ни најмање! Није ми досадно ни по чему.

— Нека је и тако... Али је овде плата скоро никаква, а онде ће бити већа...

— Нама је довољна за све... Ми не осећамо никаквих потреба...

— Тхе, онда ништа не разумем.

— Па зар сам вам се на што жалила?

— Да, али ваш изглед...

— Мој вас је изглед преварио... У сваком случају, ја сам вам веома захвална што бисте хтели да нам помогнете...

Ту се Маничка мало замисли, па за тим упита:

— Реците ми, Аркадије Николајевићу, да ли сте познавали учитељицу што је овде била пре мене?

— Порховску? Клаудију Антоновну? Да, дабоже... Морао сам је знати. То је моја дужност — знати све учитељице у свом рејону.

— Ништа више? А зар је нисте познавали и ближе него колико вам дужност варећује?

— Можда, мало... Била је чудна појава. Искрено говорећи, ја никако не разумем њезин поступак. Замислите само: отац генерал, веома богат, одлична породица, а она све то напушта. Признајте да је то веома чудновато.

— Јамачно је било каквих узрока? — упита Маничка гласом из ког се није могло опазити да ма ништа зна. Хтела је да види како о свему томе мисли Морозов који је био виша власт Клаудије Антоновне.

— Да, било је, али чудних узрока. Њезин је отац долазио због тога и био је код мене. Молио ме свим што је свето, да му помогнем да му се кћи врати, — мезимица, јединче... И плакао је чак. Али шта сам ја могао урадити? Она је била добра учитељица, па нисам имао права да је отпустим. Тада сам га питао и о узро-

цима, али, признајем, нисам могао тачно разумети у чему је ствар. Једно је од двога: или ни сам отац није знао те узроке или их је крио од мене.

— А шта вам је казао? — упита Маничка необично заинтересована.

— Некаква прошевина... Неки кнез, верен прво са њеном сестром, обратио се после њене смрти и Клаудији... То је за њу била увреда... Укратко, нека веома заплетена романтична историја... Ја, признајем, чак сам помишљао да је с тим кнезом отишла даље него што би требало, па се он одрекао женидбе...

— То никада није било! — сва успамтеда узвикну Маничка, али се брзо поправи: — То није могло бити!.. Не говорите тако, Аркадије Николајевићу!

Он је погледа испитујући. Учинио му се мало чудновато што је то тако примила к срцу.

— Зар сте је ви познавали? Да? — упита он.

Планинка пред млекарском

— Не, нисам је знала... али... али ја својим животом јамчим да то није могло бити! — дубоко уверена одговори Маничка.

— Па ја то и не тврдим. То је само претпоставка. У сваком случају, она је била несрећна. После тога није отац о њој ни једном раснитивао, као да је сасвим и заборавио на њу. Тек кад је умрла, ја сам га известио по дужности. Али сам с највећом муком дознао његову адресу. Био је у Одеси, па су га после преместили у Кијев. А кад сам му писао у Кијев, дознам да је премештен у Варшаву. Тек пре кратког времена могао сам га извести.

— Кажете да је била добра учитељица? То је ваше мишљење?

— Да... Ја тако доста мислим... Деца су добро походила школу... Било је, истина, и штоншта... Она је, тако рећи, излазила из учитељске дужности, састајала се са селацима. То... на то се у нас не гледа баш најпријатније. Али ја сам се о том извештавао, и уверио сам се да ту није било ништа онако... Уопште, гледао сам јој кроз прете.

Разговор се ту и завршио. Донесоме чај, дође Зинаида Петровна, уђе спахија. Поведи се реч: како је те зиме било много снега и како се може очекивати богата жетва. Спахија се држао достојанствено, као надзорник школе у којој је све као што треба. Зинаида Петровна изгледала је забринута, збуњена. Вазда је тражила тренутак да Морозову каже на само две три речи. То је било могуће тек у дворишту када гости пођоше. Зинаида Петровна задржа Морозова, баш у часу када спахија седе у екипаж.

— Хтела бих упитати, — поче збуњеним гласом: да нисте случајно ма ком причали овде о... о оном... ви већ знате... о оном што је било са... са мојим мужем?

— О, шта вам пада на памет!... Можете бити потпуно спокојни! — умири је Морозов, па за тим, окренув се Манички, која је била на прагу, додаде: Тако дакле, размислите о оном, Марија Владимировна! Па чим се решите, напишите ми две три речи... ја ћу се постарати, и верујем да неће бити без успеха.

Маничка нити одговори нити се осмехну, па чак ни главом не климну. Гости отидоше.

— Ах, како сам се бојала, како сам се бојала! — узвикну у соби Зинаида Петровна: Верујеш ли, да ми је за све време, док су овде били, срце непрестано премирало. Шта ће бити, мислила сам, ако се о свему избрљао Маркову? Хвала Богу, умирио ме је: ја, каже, знам да је то немогуће! Потпуно ме умирио...

— Па зар није свеједно? Мислиш ли да се о томе неће дознати било раније било доцније?

Равнодушни глас, којим је Маничка изговорила те речи, био је искрен. Али ипак Манички ни по чему није било „свеједно“ да ли ће се дознати или не, па и када би се морало дознати, раније или доцније, она је претпостављала ово друго.

— А о чему је то говорио с тобом? „Чим се, вели, решите, напишите две три речи, а ја ћу се постарати.“ Шта је то?

— Место у граду. Учитељица у прогимназији...

— Збиља? Па то је прекрасно! Ах, како је он добар, тај Аркадије Николајевић!... А кад ће то бити? — с великом живошћу упита Зинаида Петровна.

— То неће никад бити! — замишљено проговори Марија Владимировна.

— Никад? Да, ето, ето, ја сам то већ знала... Одбила си! То је, Маничка, већ страшно од тебе! Ја... ја просто не могу речи да нађем, — тако је то страшно, грозно! Човек ти нуди срећу, да, срећу, а ти је одбијаш! Па да си, бар на мене помислила!

— Шта? упита Маничка погледавши је разрогаченим и зачуђеним очима. — На тебе? Ја да мислим о теби? Ах, мама, да сам на твоје месту, ја то не бих могла рећи.

— Па, онда, о чему треба да говорим? Ја сам тиме тако утучена и огорчена!... Зинаида Петровна мало се збуну. Разумела је да се Маничка, после онога што је било, не може више старати о њој. За то и спусти глас који

је био веома ватрен, за првих тренутака, када је дознала о Маничкину одбијању.

— Ти би, мама, боље учинила кад би престала говорити о том... Ти знаш да међу нама не може бити каквих нарочитих објашњења...

То је било изговорено гласом тихим, у којем није било никаква пребацивања. Али је Зинаида Петровна разумела да нема тога средства којим би нагонила кћер да промени своју одлуку. А како је то била неправедна одлука! Јавља јој се тако ретка прилика, — може бити јединствена: да се врати у град! Па онде још знају њихову историју. Па шта је ако знају? У самој ствари, свему је крив само он, а оне су само жртве, то може сваки разумети. Најзад, можда ће добити место и у ком другом граду. Морозов може дати и такав где их нико не познаје. Учитељица у прогимназији добија приличну годишњу плату — 600—700 рубаља; за те новце може се човек наместити прилично и сношљиво. Али је главно — град! У граду је сасвим другачији живот, други људи: чиновници, учитељи, официри... Увек ће бити друштва и неће се живети досадно. Завршио би се овај понижени живот у колеби, у двема собицама са ниским таваницама, у селу где су једини нешто занимљиви људи попадаја, попина ћерка, акцизни чиновник Сутугин и спахија Марков — човек, истина, прекрасан, предобар, али ипак... ипак још недовољно отесан. Несумњиво је да Маничка упропашћује и себе и њу!

За то и поче осећати непријатељско расположење према кћери, као према бићу које држи њену судбину и које је из незнана ивата нагони да хуђе живи, када се још може, на овај или на онај начин, проводити у животу.

XIX.

Јавише се први знаци приближавања раног пролећа. Снег, што је по крововима од колеба, почео се топити, лед на речици већ пуца, свугде влажно, а у степи, под ојуженим снегом, јавља се зелена травчица. Можда ће још једном два ли стегнути, али неће задуго; пролеће се примиче и скоро ће се пробудити заспала природа.

Бледа учитељица седи за својим сточићем у школској соби и гледа кроз прозор тмурни дан прелазне погоде, гледа водене млазеве што теку са кровова и журе кроз плитке јазеве, да се улију у речицу што пољем протиче. Свугде још овлађује снежна белина, али нико више не верује у зиму. Боса деца, скоро у самим кошуљама, јуре по улици; кокоши закакотале, голуби гучу један другом, мазећи се по крововима и слећући на земљу. Дрвета су још обнажена, у њима је живот већ пробуђен, али још не пуне. Ни зима ни пролеће. Прелазно доба.

И бледој девојци изгледа да и она живи истим животом којим и природа, да и она преживљује прелазно доба. По цео дан седи тако или хода ћутећи и без икаква посла, вршећи једино школске дужности. Са мајком скоро и не говори, јер и она као да је избегава, те за то, ваљда, врло често одлази из куће и враћа се тек када

Маничка заспи или када се учини да спава. Ако је напољу непролазно блатиште или ако удари међава, те мора остати код куће, онда раније леже. Ови неугодни односи почеше између матере и кћери без припремања, неопазно, као уступање једне стране према другој. Без овога као да не би могле заједно живети.

Да, то је прелазно доба. Много је дана прошло већ од оног времена када је Маничка била на гробу Клаудије Антоновне. Тада је осетила снаге у себи, као да јој нова моћ испунила груди; тада је много премисљала и дошла до уверења да вреди живети, само ако можеш ма ком бити од користи. У глави јој се непрестано понављало: „чувајте белокоског малишу!“, — те јој се чак чинило као да је то најпотребније, као да је сва суштина чувати и пазити „белокоског малишу“.

Размишљала је Маничка о питању: за што јој то тако изгледа? Па је овако решила: „За то што му је Клаудија Антоновна обећала да неће умрети, па је ипак умрла. И за то још, што је увредила тог малишу.“ И увек, кадгод би била на часу, погледала је белокоског малишу и давала себи поштenu реч — да ће обратити пажњу на њега. Пре свега потребно је испунити молбу Клаудије Антоновне. Баш кад се на то била решила, ученици су се разилазили, па је и белокоси Мишка пошао с њима. „Па зар је то тако тешко? Зар се и за то тражи одважности, карактера?“

И баш када су ученици полазили, она задржа Мишку:

— Чекај, немој ићи!

Мишка је погледа преплашеним погледом. Налазећи код ње, већ првих дана, суровост место милоште, злобу и оштрину, он је почео према њој осећати страх, непобедни страх, који га није остављао ни доцније, чак ни онда када је Маничка била сасвим престала да се љути на ученике и када је престала са кажњавањем. Он је био само онда миран када га је учитељица заборављала и када није на њ обраћала пажње. Чим би га погледала — дрхтао је и бледео.

Мишка је био веома ружан. Несразмерно велика глава на кратком и мршавом трупцу, нос мален као нуце какво, уста широка — на округлом лицу. Одећа му је била од самих закрпа, а била је поклон од Клаудије Антоновне, што га је тисућу пута обнављала Мишкина мати. Белокоси Мишка није показивао ни у учењу ма каквих способности, све је примао са натегом и заостајао је иза свих. Једном речи, то је било створење које је и сам Бог у свему увредио.

Малиша је стајао пред њом и гледао у под.

— Ти немаш оца? Само матер? — упита Маничка пријатељски.

Он ћути.

— За што ми не одговараш? Јамачно ти је хладно у том оделу? Хоћеш ли друго, ново?

Мишка је непрестано гледао у под и ћутао. Лице му је бледело.

— Дођи сутра к мени... Разговорићемо се и даћу ти друго одело... Хоћеш ли доћи? Зашто ћутиш? Јеси ли одлазио Клаудији Антоновној? Ти си је волео?

Малиша накриви уста, носом снажно удахну неколико пута ваздуха, а сузе му потекоше из очију. Сав је дрхтао.

— Како си осетљив! — Маничка пружи руку према њему да га помиљује по глави и к себи привуче, али малиша се изви у страну као да му је претила каква опасност. Девојка побледе, у очима јој засија пламен, веома сличан ономе што је у ње избијао у тренуцима гнева и љутње.

— Одлази!... рече му одсечно.

Малиша брзо изиде из собе и појури трком преко улице. Маничка седе за сто, спусти главу на шаке и тако дуго остаде. Нису оне варнице узалуд избиле у њеним

Косачи у Дровњаку

очима: у грудма јој се опет пробуди злоба. Ето, она је искрено хтела да се заузме за тога малишу, па је и почела. А за што се он окреће од ње? Је ли она тако страшна, тако несимпатична? Не одговара на њезина питања, упорно ћути, али за то само што је глуп. То се може опростити. Али му се не може опростити, што је рука њена, кад га је хтела помиловати, остала у ваздуху. То је већ увреда. Глупо, прљаво дериште, па да то учини њој, Манички! И баш то глупо, прљаво дериште испречило се испред ње, и због тога сад не може даље поћи, не може ни један корак учинити.

Устаде, па ставивши руке на затиљак, протегли се. „Данас сам глупа! — помисли мирно. Због чега сам се узбудила? Због дивљачића! Па то је сасвим природно: ја сам га уплашила; ја сам га нсовала, кажњавала, — за то ме се и боји. Па? Да му се оправдам? Да му кажем: опрости, ја сам те увредила! Од сада ћу те волети и мазити! — Било би глупо... Може и без тога бити.“

После овог неуспелог покушаја, наставише се и опета дани нерешљивости. Пролеће још није потпуно наступило, некако као да се колебао. И у Маничке је такође још трајало прелазно доба. Иначе је онашто размишљала: како у њезину васпитању има доста пропуштенога и како попина ћерка зна више од ње. Тада би узела књигу, прву која би јој до руку дошла из гомиле књига што остадоше од Клаудије Антоновне, па би читала први чланак који би отворила. Али је предмет није ни најмање занимао: тек читала је само за то што је попина ћерка знала више од ње. Очи јој се брзо, неосетно и за њу саму, одвајаху од листова, па би по читаве сате гледала у једну тачку, задовољна ако може рећи да није ни о чему размишљала.

Али чим јој буде врло тешко, узимала је, да томе олакша, једини извор утехе — дневник Клаудије Антоновне. Али сада није било потребно да свезак буде пред њом: она га је напамет читала, скоро сав, од почетка до краја. Осећала је потребу да то чешће понавља. Тада би јој изгледало, као да разговара са Клаудијом Антоновном. Она као седи пред њом у наслоњачи, у својој широкој наслоњачи, у црном оделу (Манички је изгледало, да је Клаудија, несумњиво, облачила црно одело) и онда почне говорити мирно и замишљено... Говори све оно што је написано у свеску. Како је у ње чудно лице, како јој дивно гледају светле очи, pune миротворног израза. Маничка се свом душом приближила тој девојци; сада су другарице и ако немају једнака права. Клава је старија, она поучава, снажи, теши; Маничка само пита и слуша. Клава маше главом, као да жели рећи: није лено бити тако неодважан. А она додаје, да то није ништа и да ће проћи. Проћи ће „прелазно доба“, настаће пролеће и Маничка ће живахнути.

Зинаида Петровна ужива у пријатном ваздуху. Она скоро и није код куће. У спахијину врту има алеја, сва засута шкољчицама и песком, — по њој се може шетати не бојећи се блата ни влаге. Онда има и једна чистина, око које је засађен јоргован. У њеној средини дрвен је сто, на ком често шипити самовар, а поред њега је и бочица с коваком, посуђе и мезе. Често дође Сутугин или попадија са ћерком, те време за овим округлим столом пролази неопазно и пријатно. Али време још никако да се пролениша, још има туробних дана, те то смета потпуности и лепоти програма. А када пролеће и дође, ко зна да ли ће све бити како треба.

Маничка воли што је остављају саму. Сада већ и не пита матер: куда иде, кад ће се вратити и да ли је било весело у друштву? О том више и не пита. Не мисли више, ни како јој матери време пролази, ни с ким је, ни иде ли по стази срамоте, — њојзи је и то свеједно. Она се скоро наслађује својом самоћом. Уз њу је Хивра. Ова тиха, мирна старица, без икаквих, као што изгледа, личних жеља и потреба, пренела је на Маничку сву своју нежност коју је пређе показивала према Клаудији Антоновној. Сећање на покојницу беше јој светиња, али њено живо срце тражило је и живи предмет којему би поклањало своје осећаје.

Хивра је често размишљала о својој новој госпођици и успоређивала је са пређашњом. Истина, Клаудија Антоновна није се могла ни са чим поредити, али Хивра није могла мислити о Манички, а да, у исти мах, не мисли и о њој. За њу је Маничка била као продужење пређашње учитељице, као њезин одјек. „Само што се ова јадница све нешто мучи, никако да себи дође...“ мислила је са осећајући. Понекад је ту мисао говорила и Манички.

— Кад вас гледам, госпођице, а ја све мислим: како ви и личите и не личите на покојну Клаудију Антоновну.

— По чему личим, Хивра? Не, не лично ми једна на другу! — тужним гласом одговори Маничка.

— Не, — личите! Прво, обадве сте младе и без мало једних година. Друго, лени сте и ви и она, покојница... И још има. Срцем сте добри и ви и она...

— Ја — добра срцем? Ја? Шта вам је Хивра? По чему то видите?

— Па тако, ја знам... Видела сам!..

— Не, Хивра, ја нисам добра! Моје је срце зло. Ви не можете ни саутити, како је моје срце зло! За то ја и јесам таква... ето, таква каква сам.

— Није то због тога! То је за то, госпођице моја, што ви никако не можете да нађете своје право место... Ето, због тога је! Покојница Клаудија Антоновна била је као и ви, бледа и мршава, па је као и ви, чим је дошла, почела слабити, слабити...

— Збиља? — живо радознала упита Маничка: — Није лако савлађивала?

— Откуд би лако? Откуд је то могућно, да тако нежна женска, после богатшког живота, па у један мах са простим народом... Зар је то лако?... Зато ја и велим: и она је, покојница, све слабила, слабила, слабила, само је разлика у очима...

— У очима?

— Да, разлика је само у очима. У вашим је очима све некакав немир, као да није све како би требало... Управо, као кад позову човека у госте, а њему се не иде: боље му је код куће. Да не оде — не може, није у реду... За то је и отишао, па седи а све мисли, — кад ће се једном свршити, па кући... Укратко: није на своме месту. Ето то је и у вашим очима. А у ње, у покојнице моје, била је у очима таква јасност, такав мир, као кад певчици певају у цркви „миръ и въ чловѣцѣхъ благоволеніе!...“ Отуд је она, може се рећи, и дошла на право своје место. Управо, као кока која хоће да носи а нема где: па се узмува и развршла и узмири; а чим земљу зачепрка, спусти се на то место па се умири и ућути... Ја то себи тако тумачим. Али ви баш никако да нађете то своје место, па отуда и јесте сва та мука.

Маничка се замисли због ових простих речи, исказаних простим срцем. У самој ствари, шта је урадила за ово неколико месеца, ако није само тражила да се стави на „своје место“ као што рече Хивра, — своје већ и за то што га је себи сама одредила и што се не може замислити на ком другом месту. Да то није тако, зар би

онако одлучно одбила предлог Морозова? То би била радикална промена која би на њу утицала Бог би знао како. Можда би било неочекиваних састанака који би јој могли повратити све што је било, захваљујући њеној спољашности и оним чисто женским особинама, што се у ње онако лепо развијаху за време свега њезина досадашњег живота. Али не, није она ни за тренутак осећала жељу да јој се врати оно што је пронало и без повратка отишло од ње и, како јој се чини, одлетело у бездан коју је страшно и погледати... За то и јесу те нове прилике, тај нови живот и ново место њој управо *своји*, а истина је такође да она, не гледајући на своје дуго старање, никако не може да се намести и угнезди на томе месту...

Али ту дохвати ову мисао: „Дуго старање? Какво старање? У чему се оно показало? Никаквих старања није било. Било је само нерешљивости, колебања, нервозности која је час нагињала злоби а час просвећивању... Мира у души мојој још никако нема, ни оног стишавања што ми га обећа Клаудија Антоновна у своме дневнику. Али она га је нашла, а зашто да не могу и ја? Она је волела све, а за што да ја не могу никога волети? Она је опраштала свима, а за што да ја не могу ником опростити, — ни матери, ни оцу, ни људима који су око мене, ни *њему*... да, ни *њему*?!“

Код ове последње мисли нервозне загризе усне: учини јој се да је оно „*ни њему*“ не само помислила него и гласно изговорила, — тако јој та мисао беше жива. Да, она је дуго крила од себе саме, да му не може опростити: хтела је веровати, да га је заборавила, толико заборавила, да га чак и презире. Њојзи је увредљиво не само да га се сећа него чак и да га презире. Није он њу понизио што ју је волео на напустити, него тиме што је он био једини којему је веровала, с којим је била пријатна и нежна; значи дакле: он није волео њу, него оне околности што су јој пратиле живот. И он је то урадио тако отворено, тако цинички... Али она није то могла тада сасвим прозрети, него је дочекала и веће понижење, — писала му је, а он јој није ни одговорио... Осећај најдубљег презирања према њему зарео се у њезине груди, а сад, када је случајно полагала себи рачун о пређашњој зими, тај се осећај опет појавио и језиво засијао у њеним очима...

Маничка је ходала по соби. Мислила је: „Тако не може остати, не може! Шта је то? Дављење, нерешљивост, пасивност некаква... То врећа! И шта је то? Ни добро ни зло! Хоћу добра, осећам злобу, а не чиним ни једно ни друго. Треба да напред пођем, треба најзад да видим: шта је добро а шта зло?...“

(НАСТАВЉА СЕ)

Јоца Савић, главни редитељ Минхенског Краљ. Позоришта. — Савић је родом из Новог Бечеја и потмак је једне одличне српске породице, али се васпитавао, у главном, у Вечу, где се за рана одао глумачкој вештини. Већ у својој петнаестој години био је упућен на самога себе. После једне ђачке представе у Вечу, Савићу је већ био одређен пут у животу. Као ученик Соненталов, играо је у Вечу неколико мањих улога; за тим отиде у Швајцарску, а 1866. у Минхен; одатле у Аугзбург, за тим у Вајмар, а 1869. као потпун глумац врати се у Беч, где је остао до 1871. године. 1891. г. отишао је у Вајмар за главног редитеља, 1895. у Манхајм, а данас је то у Минхену. — Савић је био један од оснивача „Друштва немачких глумаца за потпору у старости“; он је својим радом васпитачким учинио да се данас говори о Савићевој школи у глуми. Нарочито је познат са одличне режије Шекспирових драма. — Пре кратког времена одликован је г. Савић орденом Светог Саве III реда: а као што чујемо, кроз најкраће време доћи ће у наш Београд да се захвали за одликовање, да се види са својим пријатељима и поштоваоцима. Пређашња Позоришна Управа покушавала је да г. Савића добије за артистичког управника нашег позоришта. Није нам познато да ли се и данас што ради у том правцу. Наша је најискренија жеља да његов долазак буде и његов останак у нашем позоришту! —

Вартоломејска ноћ (сликао Гуно). Ова ноћ, позната још и под именом Париска Крвава Свадба, била је уочи 24. августа 1572. године. Те су ноћи поубијани најистакнутији представници реформаторског покрета у Француској. Француски протестанти, познати под именом Хугеноти, водили су, ради слободе своје вероисповести, осам грађанских ратова. Трећи рат (1569. г.) довео је био до неког измирења. У славу тога догађаја требало је да се Хенрих од Беарна, један од хугенотских вођа, венча са Маргаритом, сестром краља Карла IX. Најинијенији хугеноти из свих крајева дођоше у Париз, а на њихову челу вођ им адмирал Колињи. У разговорима са краљем, успе Колињи да се краљу јаче приближи, али краљева мати, Катарина од Медичи, науми да то омете. За то нареди 22. августа да пуцају на њ. Колињи буде рањен, те хугеноти захтеваху иселећење и казну за кривце, али у тајној седници (у којој беше и сам краљ), која је била 23. августа, Катарина успе да се донесе решење о истрази хугенота. Ноћу тога дана, око 3 сата по поноћи, полети католичко становништво у станове хугенота и почне их убијати. Са свију католичких цркава звонили су звона на буну и позиваху католике на сечу. Те ноћи изгубе у Паризу 2.000 хугенота, а када глас о том оде у унутрашњост Француске, погубе још 20.000 хугенота од необузданих католика. Рим је ликовео, али ови ужаси имађаху за последицу још 5 хугенотских ратова.

Један моменат таквог убијства представља и наша слика. —

Сриска ирточка и сликарска школа у Београду. — Ова школа основана је 1895. г. и до сада је показала несумњив успех. У броју за овим донећемо одабраније радове неколиких ученика овога завода, који је и под управом † Кирила Кутлика и под садашњом управом г. Р. Вукановића заслужан сваке пажње и помоћи. —

Козаци (сликао Ф. Рубо). Француски сликар Рубо провео је доста времена у козачкој и черкеској средини, те је нарочито и познат са слика из њихова живота. Таква му је и ова слика што је доносимо у овом броју. Пред главним одредом козачким иду страже извиднице, јер је ратно доба и лако се може наметети на јачег непријатеља. И стражари и коњи извежбани су за такве послове.

Пред жетвом (сликао Левитан). — Жито је већ сазрело, те се сад очекују вредне радничке руке да га обору. Леноту тога доба представља и ова Левитанова слика која је данас у власништву галерије Трефаковскога у Москви. —

Јесење доба (сликао Е. Е. Волков). — Већ су наступили први јесењи дани. Влага се већ јаче осећа, лишће опада са дрвета, а плодови се већ обрани. Али још нису ретки они дани за које се каже „леп јесењи дан.“ Такав један дан изабрао је и овај руски модерни сликар који и по избору предмета и по духовном садржају својих слика не одмиче ван граница своје матушке Русије. Лепо име, које ужива међу виђенијим руским сликарима, стекао је једино као сликар руске средине, руског народа, јер је тако само и био у стању да у своје уметничке производе унесе и сву своју љубав и осећање према изабраним предметима. И ако на његовим производима нема многих лица, и ако су, без мало, пусте и празне, ипак

је и он један од оних сликара који су разумели „тајанствену песму руских стена.“ —

Миса на Руднику (фотогр. снимко Д. Л. Ђокић). На планини Рудника има доста видних споменика његове некадашње јаче насељености. У низу тих остатака од старина находисе и Ми са. То су остаци цркве што је јамачно подиглише рудари Саси, који беху католици. —

Планинка пред млекаром. — „Становништво дробњачко од вазда се више бавило сточарством него и чим другим. Сама га је природа на то упућивала: доста ливаде, а доста планине са pašом дале су могућности да се сточарство јако развије. Од свега живог тамо се овце највише држе и гаје. Који сељак нема оваца, тај је сиромаш, па макар свега другог имао. Богатство се оснива на броју оваца. Обичан је буљук оваца од 50—80 брва. Гајење оваца и рад око њих доста је прост, али ипак тамо се највише труда и рада полаже око њих.“ („Насеља српских земаља“, уредио Др. Ј. Цвијић, стр. 464.). —

Косачи у Дробњаку. — „Косидба је један од најтежих радова сееских. Који косац издржи 30—35 дана косидбе, тај се сматра као изванредан радник. Покошена трава — *откоси* не смеју дуго остати по ливади, да се не би пресушили. Пласидба је женски рад. Откоси се спласте у *завале*, из завала се сено трпа у *навиљке*. Пошто се навиљци мало слегну, трпају се на грану т. ј. у *плашће*. Плашће се за тим свози и трпа се у *сијено*. Свучено плашће на једном месту зове се *свозина*. Да се сено уреди и на време сврши, потребно је доста радника, особито где има повише ливаде; с тога понеки сељаци најимају косце на надницу или *ђутуре* док косидба траје, а тако исто и *пластилице*. Надница је косцу 5½ до 7 гроша поред хране, а *пластилице* 3 до 4. И косци и *пластилице* су из самога села сиромашни сељаци.“ („Насеља српских земаља“, уредио Др. Ј. Цвијић, стр. 470.). —

ХРОНИКА

Бактерије и кртолин плод

Ми смо навикли да сматрамо бактерије, те сићане гљивице од којих два милијона једва износе стоти део од килограма, као у свему шkodљива и опасна бића; међутим, оне нису само носиоци распадања, трулежи и болести, оне могу кадшто бити и од користи, као што сведоче нека новија истраживања. Тако је н. пр. испитивањем бактерија што се налазе у орници, утврђен повољан утицај њихов на успехе биљака; пронађен је узрок, зашто н. пр. њива, на којој је дуже време сејана детелина, не потребује азотног нађубрења. Таква њива има у довољној количини азота, градива увек тако потребног за усневање усева, у облику подесном за усвајање. На жилицама де-

телине налазе се квржице, које садрже у себи безброј нарочитих бактерија, способних да усвајају азот непосредно из ваздуха и да га претворе у једињена, која боље може да усине, што није случај са чистим азотом. Кад се оваке квржице распадне, онда се земљинте само собом нађубрује азотом подесним за примане, и жетве буду тада обилатије. Ну, ко би рекао, да се пословању ових подземних бактерија има приписати и постанак кромпира или кртоле, те тако важне и распрострањене сиробне хране, која је у неких народа, као Чеха, Ираца и Немаца, тако омиљена, да се на стотину начина готови, да је постала код многих неопходном потребом, уживањем, насладом! И то је доиста доказао, својим експериментима, ботаничар Bernard. Из његових огледа истиче, да су кртоле, та задебљања на подземну стаблу биљке *Solanum tuberosum*, производ једне врсте гљивица, која је названа *Fusarium solani* и која непосредно може да утиче на кромпирову биљку. Ова се гљивица увек налази на здраву и нормалну кромпир. Bernard је, целим низом смишљених огледа, доказао ово: кад се кромпир одгаји у саксији, чија је земља потпуно стер-

лисана и ослобођена од сваког трага *Fusarium solani*, биљка, истина, изникне, потера лишће и цветове, али се не појављују кртоле на доњим, подземним деловима њезина стабла, а то значи, да така биљка није погодна за наше потребе. Према томе је присутност бактерије *Fusarium solani* неопходно потребна за производњу кртола на кромпировој биљци. Кад има поменутих гљивица у изобиљу у земљи, онда се добивају биљке које не само што бујно напредују, достижући висину од 50—80 см. него садрже и многобројне кртоле, од којих су веће 8—10 см. дугачке. У земљишту, где нема *Fusarium solani*, могу, до душе, да расту кромпирове биљке, али ту неће бити кртола. Овим се зар може протумачити и чињеница што су прве културе кртоле често пута остајале неуспешне, кад је *Solanum tuberosum*, на наваливање Фрање Драка, пренесен из Америке у Европу, ради својих укусних кртола. Тада још не беше бактерије *Fusarium solani* у орници наших њива. Само тамо, где се нови гост размножавао полагањем кртола, а не семеном из плода, могаху се појавити кртоле. То је отуда, што на здравим кртолама увек има поменутих гљивица, које су се могле, заједно са својим домаћином, размножавати. Бернар се нада да ће својим огледима постићи и практичних резултата рационалнијег гајења кромпира, т. ј. он држи да ће, брижљивим, одабирањем помоћу *Fusarium solani*, моћи да добије врсте кромпира што веома рано сазревају.

Са овим огледима слажу се, у неколико, и Фехтингови (Vöchting), који је доказивао да су кртоле производ осенчавања стабла кромпирне биљке. Истина, Фехтинг је добијао кртоласта задебљања (хипертрофије), нагомилавање скроба, и на надземном стаблу, коме је, осенчавањем, одузимао светлост. По Фехтнгу би, дакле, главни узрок образовања кртола био — одузимање светлости. Ну, кад се има на уму да светлост, по правилу, убија бактерије, а несташница светлости да овима годи, онда би и Фехтингова истраживања ишла у прилог Бернарову мишљењу о постанку кртола. И тако би се могло рећи, да бактерије, које с једне стране сеју смрт, распаѓање и трулеж, производе, с друге стране, храну, обиље, — живот!

РП. М. И.

Младост, драма у три чина, написао Макс Халбе, превео с немачког Бож. Љубишић. Приказано у Народном Позоришту први пут 2. октобра о. г.

Године 1893. изнео је Берлински „Residenz-Theater“ овај драмски новитет, који је Халбеа, по првом одушевљењу и критичара и гледалаца, ставио у један ред са Судерманом и Хауптманом. Како дотле Халбе није био члан ни једног књижевничког удружења т. ј. котеије, похиташе „модерни“ да погрешку поправе, те га ставише у своје узоре и почеше се, тако рећи, клети његовим именом. Али када се прво одушевљење стишало, те када се почело хладније расуђивати, одређена је и права вредност ове драме која је, ето, дошла и на нашу бину. Разлог више за ово гостопримство нашла је наша Управа и у томе што се комад „јакко допао у Паризу“ и што

„ништа за ових последњих двадесет година у Немачкој није равно (!) успеху Младости!“

Писац је ово дело посветио својој младости којој пева:

Sag' mir das Wort, das so oft ich gehört...
Sing' mir das Lied, das dereinst mich bethört.
Lang, lang ist's her...

А ту реч треба да писцу понови а нама да каже драма „Младост“ (у оргиналу је дело означено као „Liebesdrama“). Ви који знате Шекспирова „Ромеа и Јулију“ или Бријесову „Драгану“ (Позоришна Управа покушала је, из нама непознатих разлога, да у својој реклами једначи „Младост“ и „Драгану“) — јамачно већ имате свој суд: видели сте колико је, према душевним побудама, оправдана љубав Ромеа и Јулије или Андреа и Маргарите и колико су логичне, неизбежне све последице њихове искрене, дубоке и као смрт јаке љубави. А Ханс и Аница? Светило љубави Ромеа и Јулије или Андреа и Маргарите узвишено је и трајно, а ово Ханса и Анице — ефемерност, пролећна ђуд, коју писац оправдава свим другим само не оним што драму чини правом драмом. Цела се драма одиграва у парохову дому, у ком ђакон Шингорски, исповедник Аничин, иначе фанатичар и аскетска појава, стално говори о греху Аничине матере, што га је учинила као девојка, и ради ког треба Аница да ступи у ред калуђерица. Њој се о том толико говорило и говори, да јој то без мало личи на часовник који је у соби, али чији се ударци, и ако он куца, не чују, управо као да га и нема. То јој је, дакле, постала обична појава, о којој и не води рачуна. Средина, дакле, треба да постане мотивација, а Аничина готовост на грех треба да је — атавистична! А пошто пролећно сунце буди сокове живота — није смело ни оно изостати! Цела се драма и почиње и свршава под зрацима пролећног сунца, које носи велики део „трагичне“ Аничине кривице. Драмско било, и ако се осети у појединим сценама, не траје кроз цео комад, а најмање онако како би то захтевала болест што се љубав зове.

Другим речима, опшност оваког случаја (који иначе нису ретки) не може понудити драмском писцу онакав материјал и онакве мотивације које су за драму прёко потребне, јер су и у Халбеовој драми најглавнија лица Средина, Атавизам, Сунце — Stimmung. Лично Аничиног и Хансовог — нема. То су још деца, а грех им несвесан и драмски немотивисан.

Халбеова „Младост“ није једини пример за то. „Stimmung“, као споредно драмско средство, одлична је тековина нових дана, али као главна и претежна драмска суштина — убијство је жељеног доброг успеха. Због непоузданости у психолошким анализама, многи модерни драматичари толико злостављају ту ленту тековину, да већ постају досадни.

Апсурдан завршетак Халбеове драме, недовољна мотивација кривице а, по свој прилици, и мода — повукоше и Халбеа на то поље (таква је и његова најбоља драма Mutter Erde).

Чудноват избор предмета, па и онај стих из посвете (Sing mir das Lied, das dereinst mich bethört) и врло јаке лирске сцене између Ханса и Анице, — наводе на мисао, као да је такав грех младости имао и сам Халбе, па све што је доживео, природно је и уметнички представљено, а све оно што није било, а што му је потребно да би од тога догађаја могао изградити драму, — скроз је погрешно, лажно и натегнуто. Ко је гледао ову драму, може врло

лако издвојити оба та елемента, јер док из једног бије непосредност, други је силом прицепљиван и надовезиван. Или друкчије да кажемо: у овој драми вреде једино њена лирска места, а све оно друго што је требало да буде драма — није драма. За ово је најбољи доказ драмина катастрофа, која представља завршеност драмине архитектуре. Љубавнички грех између Ханса и Анице кажњава се на јединствено драстичан начин у драми. Амандус, брат Аничин по мајци, кретен, деран животињског инстинкта и осветљивац — убија случајно Аницу место Ханса, кога мрзи и кога је хтео убити, само за то што му Аница даје најбоље залогове од свакога јела! Да ли ово случајно убиство није само за то што је и грех случајан? Али ко у драми рачуна са толиким случајностима, не може ни случајно написати добру драму, — па је није написао ни Макс Халбе.

Оволико о писцу и његовој драми, а сад неколико речи и о томе, како је то све изгледало на нашој позорници. принуђен сам опет поновити: да се о подели улога не води скоро никакав рачун. Досадашњи новитети ове позоришне управе од реда су рђаво дељени! Ко је узрок томе, ја не знам, али да ово не вала, виде и најобичнији позоришни посетиоци.

Што се режије тиче, требало би да Управа нађе времена (јер изгледа да га за те послове нема), па да према одредбама пишчевим види, шта је све редитељ спремио од декорација, костима, мебла и реквизита. Кад би се тако радило, не би у пошпој соби била намолвана она оргуља која би била довољна и за какву већу варошку цркву (у осталом, о овој оргуљи нема ни спомена у делу); исто тако не би ни клавир био у другој соби, јер писац са свим одређено вели: соба средње величине, која је мрким, простим засторијама издвојена од салона што је иза ње. Зато је једин од критичара, у једном дневном листу, и замерио оном чудном, немачкој веселу: „кад Немци хоће да се веселе, одлазе весељаци из друштва у другу собу, где свирају и певају.“ За оваке погрешке најлакше је окривити редитеља, али, по мом уверењу, Управа је једини кривац, јер не коригује за времена редитељев рад.

О игри овога вечера нема се шта рећи. Неко несрећно декламовање као да је тога вечера заразило све суделоваче! А колико је то допринело комаду, не желим тумачити.

Превод је лак и правилан.

— К.

Одговор на рецензију о Спенсерову делу „О васпитању моралном и телесном.“

Прочитао сам са задовољством у 8. бр. „Нове Искре“ ону кратку а симпатичну рецензију о моме преводу чувенога Спенсерова дела „О васпитању“ и хвала Вам на пажњи како према делу тако и према самоме предмету који оно третира и који треба да нам је свима мио, а то је подизање подмлатка нашега или васпитање.

Али похваливши дело само па и превод његов, г. рецензент је изнео и једну замерку: што дело није преведено с оригинала, дакле с енглескога. „Погрешка је,

вели он, и то не мала, што је ово дело преводено с француског превода.“ Па онда наставља: „Крајње је време да таквих појава не буде више, јер српска књижевност има довољно радника који могу непосредно преводити из великих литература.“

С тога сматрам за дужност да на ову замерку јавно дам свога одговора.

Истина је, господине уредниче, с начелне или теоретске стране, мишљење г. рецензентово тачно, и ми треба томе да тежимо, да се дела из великих књижевности преводу с онога језика, на којему су се и појавила. Али како стоји ствар с практичне стране, нарочито у овом специјалном случају, нека се види из овога. Скоро је пола века како се појавило ово знаменито дело највећег модернога мислиоца енглескога и за то време оно је преведено на све европске и важније ваневропске језике и на тим језицима доживело по неколико издања. И за све то време Србија је једина узалуд чекала, да га ко преведе с оригинала. С тога пре две године предложим пок. Љуб. Недићу, да га он, као добар зналац енглескога језика, преведе за Књижевну Задругу, која се и онако ничим није одужила овој врсти књижевности; а ово би дело, и по једрој садржини својој и по простом и јединственом начину излагања, било најподесније за ово. Не спорећи важност делу самоме и његову подесност, Недић се ипак изјасни неодлучно, јер прво рече, да није његова струка, а друго да он не воли да он нуди нешто Књижевној Задрузи, већ би волео, да она понуди њега. Ово сам саопштио и г. Др-у В. Бакићу као члану управног одбора Књижевне Задруге и молио га да поради на томе, да Књижевна Задруга умоли Др-а Недића за ово. Али Недић се ускоро разболе још теже, па на скоро и умре. Онда ја изгубим наду, да ће ико узети и моћи ускоро да преведе то дело како ваља с оригинала. А по века чекања било је доста. С тога се поуздах у своје знање два језика: францускога и немачкога, и одлучих се да га преведем ја. Зато набавим најновије — *једанаесто* — француско издање од 1902. године и отпочнем превод прво оних глава, које у нас нигде нису преведене и штампане. Мислио сам овако: ако је истина, да је Француз, који је преводио с енглескога, знао добро енглески, и ако је истина, да је и Немац, који је с енглескога преводио на немачки, знао енглески, а то је несумњиво: онда је истина и то, да ћу ја енглеске мисли наћи и у францускоме и у немачкоме, ако разумем та два језика. А то мени и јесте главно. Нити су мени главне речи поједине ни изрази поједини, већ мисли пишчеве; а њих ћу наћи у оба превода. Онда ће ми још остати брига: да ове мисли искажем у што лакшем облику и што лепше језиком нашим и онда је циљ постигнут. И кад сам на чланцима, који у нас никако нису преводени, увидео, да ствар иде лако, ја сам куражирао да преведем и остале. А тиме је било преведено и цело дело.

Ето тако је, господине уредниче, текла ова ствар. Сад држим, да би само било питање: јесам ли ја у овоме успео? Јесам ли тачно схватио мисли пишчеве и јесам ли их лепо изнео на српском језику? А о томе баш Ваш штовани рецензент г. С. ни речи није рекао, и ако од срца препоручује дело српским читаоцима.

Што се тиче оних места, што сам их ја налазио у једном преводу а у другоме их није било, ја сам далеко од тога да, као г. рецензент, мислим да су то „умени преводничевци“; него мислим, да су то, много пре, штампарске омашке, какве су и мени хтеле да се потираду, а

једна ми се покрупна и поткрала (на стр. 128), те сам је изнео у исправкама. С тога и мислим, да она не могу бити никакав поуздан доказ, да би сваки превод с оригинала био бољи.

Толіко сам сматрао за потребно да одговорим на поменућу замерку г. рецензенту, не толико да побијам умесност њену, колико да изнесем мотиве, који су мене покретали те да ово најпопуларније и најзнаменитије дело о васпитању данас преведем са — неоригинала.

8. септ. 1903. год.

Београд

Ј. Миодраговић.

* Новелу „На ведрој обали“ превео је са пољског језика Јосиф Холубек и засебно штампао у Новом Саду. Књизи је цена 80 потура. —

* „Педагошки преглед“ штампао је као први свезак своје омладинске књижице: „Три приче за омладину“ од Рад. М. Домановића. Приче су: Божје сузе, Слава и Једва једном! — Цена није означена.

* Изашла је из штампе књига „Престонијачка писма.“ У њој су два педагошка писма М. Миловановића. Приход је намењен Општерадничком друштву за помоћ у болести, изнемоглости и смрти. Књига је штампана у Београду (штампарија Ч. Стевановића) а цена је 40 пара или хелера. Учитељима и ђацима у пола цене. —

* Из „Новог Србобрана“ прештампан је чланак „Стара Србија и Македонија.“ Књижици је додата и географска карта ових земаља. Цена је 30 потура. —

* Већ је пуштена у продају књига „Солидарност“ коју је написао Леон Бурже. Ово дело, у ком је изражена теорија о здруженом раду и солидарности, издао је Клуб Радикалне Великошколске Омладине. Цена је 1 динар. Књижарима 30%. Претплату слати Штампарији Савића и компаније (Београд). —

* У Београду је почео излазити нов часопис „Два света“. У позиву се вели: „То ће бити, у неку руку, гласник тајанственог света из царства духова. — Излазиће двапут месечно, сваког 15. и 30., у величини од два до два и по, а ако буде могућности, и до три штампана табака, на лепој сатинираној хартији. Претплата стаје за 3 месеца — 3 динара. Уредник Л. Комарчић (Београд, Молерова улица, бр. 3.).“ —

* Од 22. о. м. почео је поново излазити „Српски Пијемонт.“ Сада излази сваког дана. Овај лист заступа идеју економне независности Србије, а нарочито еманциповање од Аустро-Угарске. У програм је унесено и кретање српске политике ван граница, у колико је то у вези са уједињењем Српства. Листу је годишња цена 16 дин. —

* Друштво за ширење просвете у Галицији, украјинска „Просвета“, имало је прошле године 8000 чланова, 21 пододбор и 1193 читаонице; а староруско друштво „Михаило Качковски“ имало је 8200 чланова, 19 пододбора и 943 читаонице. Ово је друштво штампало у прошлој години 12 књига популарног штива, у 100.000 примерака. Оба се друштва међусобно такмиче, те на тај начин најбоље и користе свом народу. —

* Крајем прошлог месеца био је први саставак Српског Девојачког Кола (Панчево), на ком је парох Д. Радуловић

говорио о развиту српске књижевности, о језику српском, о подели књижевности, о правцима старе српске књижевности, о појединим њеним представницима и о Њириловском писму. — Лепо углед и за остала српска места. —

* Српска омладина у Земуну основала је овог месеца Српску Библиотеку. Новчане прилоге и поклоне у књигама ваља слати према горњој адреси. —

* Уставна Србија почела је доносити из књиге В. Мантегаце „Македонија“ уломак: „Решење Македонског питања.“ Садржај је овог уломка: Државни удар. — Тамновање Мурата V. — Јилдис-Тошка. — Абдул-Хамид II. — Ноћи султанове. — Осман паша. — Корупција у Јилдис-Тошки. — Апсолутна власт. — Смешна поморска демонстрација. — Status quo. — Немачка политика на Оријенту. — Београдска железница. — На четири дана од Бомбаја. — Аустројско-немачка пропаганда. — Вилхелм II и Абдул-Хамид II. — Бомбе у Солуну. — Србија и Бугарска. — Панславизам и Пангерманизам. —

* У Загребу је почео излазити од 3. о. м. народни лист „Српско Коло“. Издаје га Друштво „Српско Коло“, уређује га уредништво „Србобрана“ а одговорни је уредник Буда Будисављевић. — „Српско Коло“ излази сваког другог петка у месецу, цена му је 2.40 кр. годишње за Аустро-Угарску, а за друге земље 4 круне. — О програму листа уредништво овако пише: „Казиваћемо народу, колико нас Срба има, гдје све живимо и у којим земљама. Учићемо га зашто је Србин и зашто треба да буде. Казиваћемо му, ко су му браћа и близу и далеко. Казиваћемо о нашим старим, још онда кад смо царевали, па све до данас. Причаћемо, какви су били наши стари, шта су тријели и подносили, како су се отимали и бранили, шта су добро радили, а шта нису. Учићемо народ, шта треба да ради у општини, у котару, у жупанији, упознаваћемо га са законима и наредбама, казаћемо му која су његова права и дужности. Рећи ћемо му и то, шта треба да ради као члан цркве, јер и ту има својих права. Писаћемо му о томе, како треба да пази и чува здравље и своје и дјете своје, јер је зло велико, погибија готова, ако Срби не буду имали здрав и јак подмладак. Доносићемо цјесме и приповијетке народне, јер се и из њих може много научити, осоколити и очелити у тешком животу данашњем. Осим тога говорићемо, шта се збива по свијету око нас и даље од нас.“ —

Први број заслужан је сваке хвале, а имена покретача овог посла јамче да ће и остали бити такви. Пријатељи „Нове Искре“ задужиће нас, ако овај лист буду препоручивали вашим општинама и селацима. —

* Готова је XX књига (за 1902. г.) „Статистике спољашње трговине Краљевине Србије.“ Садржај је: I Увод. II Табеларни део са општим прегледима увозне, извозне и превозне трговине. III. Специјални део са прегледима увозне, извозне и провозне трговине, по количинама и вредности и IV Преглед царинских прихода и расхода. — Цена је 10 динара. —

* Милан Касумовић, учитељ језика у оставци, штампа на немачком и српском језику свој рад „Зликовци носници културе у Босни и Херцеговини.“ Књизи ће цена бити 4 дин. (круне), а претплату треба слати штампарији Д. Димитријевића (Београд). —

* 16. о. м. држао је у Великој Школи Др. Станоје Станојевић своје приступно предавање: „О задацима српске историографије.“ —

* 19. о. м. одржан је у Београду претходан збор српских лекара и природњака, на ком је извршена организација и подела Првог српског конгреса лекара и природњака. Конгрес ће се сазвати за 1904. г.

* Прота Алекса Илић одштампао је из „Дневног Листа“ своје белешке: „Ивандански атентат и његове жртве.“ Књига има 5. штампаних табака а кошта 50. пара дин. Поруџбине прима писац. —

* Вредни књижар Београдски — С. Б. Цвијановић издао је низ поштанских карата са сликама наших књижевника: Доситија, Вука, Љ. Ненадовића, Змаја, Лазе Костића, Лазе Лазаревића, Љ. Неђића, С. Матавуља, Војислава Илића и Јанка Веселиновића. — Цена је свакој дописници 0.20 дин. Израда је врло добра и за то искрено препоручујемо ту нову збирку. —

* Епископ Задарски Д-р Никодим Милаш, поводом предавања проф. Делића (Берлин) „Babel und Bibel“, издао је полемичан спис (8°, стр. 63.) „Ex oriente lux.“ —

* Из „Финансијског Прегледа“ засебно је одштампана, у преводу В. Зделара, расправа Д-р. Ф. Хилзелмана „Обезбеђење стоке“ Цена је књизи 1 динар. —

* Вукадин С. Ђорђевић, свршени академски студент, штампао је историјску расправу за поуку народа: „Односи између Српства и Русије.“ Цена је књизи 1 динар.

* У Београду је почео излазити нов лист „Пошта и телеграф“, орган Поштанско-телеграфског удружења. Лист излази 1. и 15. дана сваког месеца у свесцима од 2—4 табака. Годишња је цена: за Србију 12 динара, а за иностранство 20 круна (франака). Лист уређује редакциони одбор а одговорни је уредник Бранислав Ђ. Вујдић. —

* Ј. Јелисавчић израдио је по неколиким француским писцима и штампао књигу „Полиција у Паризу.“ Ова се књига може добити у штампарији Андре Јовановића (Краљ-Миланова ул. бр. 22) по цену 1 дин.

М. Милановић: *Калуђер*. Спјев. Цијена пот. 50. пара дин. Сарајево, 1903. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића. Издање књижарнице Михајла Милановића у Сарајеву. — М. 8°, стр. 77.

Мала Библиотека. Број XIV, година V, 1903. Максим Горки: *Челкаш*, с руског превео Ник. Николајевић. Цијена 30 потура — (40 пара дин.). У Мостару, издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића. — 16°, стр. 83.

Црте из војног живота Руса, написао Рад. Петровић-Ракота, порезник. Београд, штампарија Андре Јовановића, Краљ. Милана ул. бр. 22, 1903. г. — 8°, стр. 21. Цена 30 пара дин.

Основана 1895. године. *Извештај Српске цртачке и сликарске школе у Београду* (Капетан Мишина ул. број 13.) за 1902 - 3 год. Београд, Електрична штампарија С. Хоровица — Цар Урошева улица бр. 5. 1903. — 8°, стр. 21.

Радови Руђера Јосипа Бошковића на пољу песничком, философском и егзактним наукама, од Косте Стојановића. Прештампано из „Просветног Гласника“. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1903. — В. 8°, стр. 95. Цена 1.50 дин.

Јосиф Панчић као педагог. Написао Милан Шевић. Прештампано из „Извештаја гимназије Јосифа Панчића за школску 1902 - 3 годину.“ Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1903. — В. 8°, стр. 23.

Вучко Пећанац: *Carmina selecta*. Сарајево, 1903. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића. — 8°, стр. 48. Цијена 50 хелера.

Историјска песмарица за ученике III и IV разреда основ. школа, приредио по новом наставном плану Мих. Јовић, учитељ. Београд, издање књижаре В. Валожића, 1903. Штампана С. Хоровица. — 8°, стр. 88. Цена 0.60 дин.

Рад, српски народни велики календар са савременим сликама, за годину 1904. која је преступна и има 366 дана. Година четврта. Издање „Рада“ деоничарског друштва за издавање српских књига и новина у Руми. У Руми, штампарија Ђорђа Петровића, 1903. — 4° стр. 106. — Цена 70 потура (0.85 дин.). —

Песме Бранислава Лукића. Издали Срби другови његови. У Сомбору, 1903. Српска штампарија Влад. П. Бајића. — 8°, стр. 42. Цена 50 филера.

Ошта историја, израдио Л. Зрнић. Средњи век. Београд, штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1903. — В. 8°, стр. 214. Цена 3 динара.

САДРЖАЈ:

С пролећа, приповетка, написао Милош П. Ђирковић, (наставак).

Мати, мати! песма Данице Ј. Илићеве.

Велика срећа, домаћа слика, од Леле Давичо.

Њој, песма Вел. Ј. Рајића.

Алекста, античка драма у три чина, са прологом, по Еврипиду прерадио Ж. Риволе.

О колосеуму, песма М. П.

Шта нам прича наше, српско небо? од проф. Јелениа Михајловића.

Песма, написао Dis.

Руско сликарство у XIX веку, уломак из дела Рихарда Мутера (свршетак).

Листић: Амаџије (из туђег низа), превео О. — Исцеђени лимун, од М. М. Ускоковића. — Махино, Е. Ритовак, с мађарског превео В. П.

Генералова кћи, роман, написао И. Н. Потапенко (наставак).

Уз наше слике.

Хроника (Наука, Уметност, Књижевност, Разно).

Библиографија.

СЛИКЕ: Јода Савић. — Вартоломејска ноћ. — Сликарска школа. — Козаци. — Пред жетвом. — Јесењи дан. — Миса на руднику. — Планина пред млекарим. — Косачи у Дробњаку.

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16. на по год. 8. четврт год. 4. дин.; ван Србије 10 фор. или 20 дин. у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику, Капетан Мишина 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић, Капетан Мишина ул. 8.

Краљевско-Српска Државна Штампарија